

UiO : **Det juridiske fakultet**

Samvær etter omsorgsovertakelse

sett i lys av gjenforeningsmålet

Kandidatnummer: 527

Leveringsfrist: 25.05.2020

Antall ord: 17972

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Aktualitet.....	2
1.4	Metode og rettskildebruk	3
1.5	Avgrensning og fremstillingen videre	4
2	GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER I BARNEVERNET	5
2.1	Innledning	5
2.2	Legalitetsprinsippet	5
2.3	Det biologiske prinsipp.....	6
2.4	Barnets beste prinsipp.....	6
2.5	Det mildeste inngreps prinsipp.....	7
2.6	Barnets medvirkningsrett	7
3	MENNESKERETTSLIGE RAMMER.....	8
3.1	Innledning	8
3.2	Retten til familieliv i Grunnloven	8
3.2.1	Barnets beste og integritetsvern	9
3.3	Samvær etter barnekonvensjonen.....	11
3.4	Retten til familieliv og samvær i EMK.....	12
3.4.1	Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD).....	13
3.4.2	EMK og prinsippet om barnets beste.....	14
3.4.3	Høyesteretts forhold til EMK.....	16
4	GJENFORENINGSMÅLET.....	18
4.1	Innledning	18
4.2	Gjenforeningsmålet i norsk rett.....	18
4.2.1	Bvl. § 4-16 siste punktum som et nytt rettslig utgangspunkt.....	20
4.3	Gjenforeningsmålet i EMD	21
4.4	Avveining av de respektive interessene.....	22
4.4.1	Raundalen-utvalget	23
5	SAMVÆR	24
5.1	Tilbakeblikk	24
5.2	Gjeldende rett	25

5.3	Begrenset samvær og samværsnekt.....	27
5.4	Samværets formål og omfang	29
5.4.1	Endringer ved samværsfastsettelsen	30
5.4.2	Et krav om minstenivå?	31
5.4.3	Usikkerhet knyttet til plasseringen	32
5.5	Fylkesnemnda og fastsettelse av samvær	32
5.5.1	Barnets mening.....	33
5.5.2	Forhold ved barnet.....	36
5.5.3	Barnets sårbarhet og behov for ro og stabilitet	37
5.5.4	Barnets reaksjoner	39
5.5.5	Foreldrenes personlige egenskaper og livssituasjon.....	41
5.5.6	Hensynet til kulturell identitet.....	43
5.5.7	Barnets relasjon til foreldre – tilknytningsspørsmålet	45
5.5.8	Barnets behov for å knytte bånd til fosterfamilien	48
5.5.9	Fosterforeldrenes meninger.....	49
6	EN KOMMENTAR TIL HVORDAN HØYESTERETT I STORKAMMER INNRETTER SEG KRITIKKEN FRA EMD	50
6.1	Innledning	50
6.1.1	HR-2020-662-S	50
6.1.2	Den konkrete vurderingen.....	52
6.1.3	Oppsummering	52
7	AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	53

1 Innledning

1.1 Tema

Oppgavens tema er samvær etter omsorgsovertakelse i medhold av barnevernloven § 4-19,¹ og den internasjonale kritikken som er rettet mot norsk barnevernspraksis. I skrivende stund er Norge dømt i hele 7 saker for menneskerettskrenkelser, i løpet av bare de to siste årene.

Det klare utgangspunktet er at omsorgsovertakelser skal være midlertidige, og barnet skal gjenforenes med sine biologiske foreldre. For at det skal være mulig må tilknytningen mellom barn og foreldre ivaretas gjennom regelmessig oppfølging og samvær. Sistnevnte skal verne, styrke og utvikle familiebandene, fastslår Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD).

Norge er kritisert for å være i strid med utgangspunktets formål og en manglende målsetting om en senere gjenforening. Ved langvarige plasseringer viser en gjennomgang av avgjørelser i norsk rettspraksis at samværets omfang ofte fastsettes fra ca. 3 til 6 ganger i året, med den hensikt å bevare barnets kjennskap til sitt biologiske opphav.

I høringsnotatet til den nye barnevernloven er dette omtalt som en «uheldig praksis», da det advares mot å standardisere samvær til en fastsatt målestokk.² Tsjekkia og Slovakia kritiserte også norske myndigheter i saken K.O. og V.M. mot Norge (2019) som tredjepartsintervensjon i medhold av Den europeiske menneskerettskonvensjonen³ art. 36 (2). Kritikken består direkte i at norsk rett har manglende fokus på gjenforeningsmålet som følge av en systematisk praksis med samværsbegrensninger.⁴

Samværsrestriksjoner er et ytterligere inngrep i retten til familieliv, som allerede står i fare for å bli fullstendig ødelagt. Det påhviler statene en positiv plikt til å legge alle forholdene til rette, slik at en gjenforening er mulig. En forsømmelse av denne plikten vil medføre brudd på EMK art. 8, og norske myndigheter kan derfor ikke gå ut fra at plasseringen skal bli langvarig på et tidlig tidspunkt i saksbehandlingen. Samværsretten står sterkt, og har egenverdi, selv når gjenforeningsmålet er forlatt.⁵

¹ Barnevernloven 1992 (bvl.)

² Høringsnotat av 4. april utgitt av Barne – og likestillingsdepartementet (2019) s. 159

³ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen 1950 (EMK.)

⁴ K.O. og V.M. mot Norge avsnitt 56

⁵ Abdi Ibrahim mot Norge (2019) avsnitt 57

1.2 Problemstilling

Barnevernsutvalget som sto bak offentlig utredning med forslag til ny barnevernlov, NOU: 2016:16, uttrykte også at norsk samværspraksis kombinert med fravær av hjelp til foreldrene med forbedring av sin omsorgsevne, vil innebære krenkelse av våre menneskerettslige forpliktelser.⁶ Spørsmålet er hvordan Norge etterkommer domfellelsene, uten å gi opp sitt verdigrunnlag hvor barnet er sterkt vernet. Konvensjonsstatene er dessuten forpliktet til å innrette seg etter menneskerettsdomstolens avgjørelser i enhver sak de er part i, jf. EMK art. 46 nr. 1.

I denne sammenheng er det viktig med en gjennomgang av nasjonal og EMDs konvensjonspraksis, når det gjelder samværsfastsettelsen. Avgjørelser om samvær vil ofte by på vanskelige avveininger mellom en rekke motstridende hensyn, og skape interessekonflikt mellom disse. Hensynet til barnets beste og dets behov for en trygg og god oppvekst, må avveies mot hensynet til foreldrene og deres rett til familieliv. Et barn skal ikke måtte bære risikoen for omsorgssvikt da det er et sårbart rettssubjekt. Men det skal heller ikke foretas inngrep som krenker retten til familieliv unødvendig.

1.3 Aktualitet

Tallene fra Statistisk sentralbyrå viser at det mot slutten av 2018 var 15140 barn og unge som fikk plasseringstiltak fra barnevernet, det vil si plassering utenfor hjemmet, enten i barnevernsinstitusjon, fosterhjem, beredskapshjem eller bosted med oppfølging. Av disse igjen var det 8868 som fikk omsorgstiltak.⁷ Antall omsorgsovertakelser viser hvor ofte barnevernet tar stilling til samværs spørsmålet. Men vi mangler statistikk på antall vedtak om samvær og samværets omfang. Det føres derimot statistikk på antall vedtak om samværsnekt.⁸

⁶ NOU: 2016: 16 – sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse s. 187

⁷ Dataene er hentet fra saksbehandlingssystemet til fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker ved personlig forespørsel til Statistisk sentralbyrå. Tallene omfatter antall vedtak om omsorgsovertakelse etter bvl. §§ 4-12 og 4-8 (2)

⁸ NOU: 2016: 16 s. 185

Så tidlig som i februar 2020 bestemte Høyesterett seg for å behandle tre barnevernssaker i storkammer.⁹ Det er saker av særlig viktighet som behandles i storkammeret bestående av 11 dommer, jf. domstoloven § 5 (4).¹⁰ Det var et resultat av de norske domfellelsene i EMD, og behovet for å avklare rettstilstanden. Vurderingstemaet i disse var om retten til familieliv var krenket etter EMK. art 8, sett særlig i lys av storkammerdommen Strand Lobben med flere mot Norge (2019). Saken handlet i hovedsak om tvangsadopsjon, men inneholder flere prinsipielle uttalelser om norsk samværspraksis. Norge ble dømt for konvensjonsbrudd med et flertall på 17 mot 4 stemmer. Flertallet delte seg videre i to fraksjoner på 7 og 6 dommere med hver sin begrunnelse.

1.4 Metode og rettskildebruk

Barnevernloven er den sentrale rettskilden når vi skal løse spørsmål knyttet til samvær. Av formålsparagrafen fremgår det at loven skal sikre barn og unge nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse fra forhold som kan skade deres helse og utvikling.¹¹ Videre skal disse møtes med trygghet og kjærlighet, herunder trygge oppvekstvilkår. Utgangspunktet er at det er foreldrene som har hovedansvaret for sine barn, jf. barnelova § 30.¹² Men hvor disse forsømmer sine forpliktelser bevisst eller ubevisst, er det statlige barnevernet som har det subsidiære ansvaret for å ivareta barnets interesser. Ved alvorlige mangler i barnets omsorgssituasjon, kan fylkesnemnda fatte tvangsvedtak om å overdra omsorgen i medhold av bvl. § 4-12, forutsatt at alle hjelpetiltak er uttømt. Følgelig skal det etter omsorgsovertakelsen tas stilling til foreldrenes og barnets rett til samvær etter bvl. § 4-19, når det er plassert utenfor hjemmet, enten i fosterhjem eller andre plasseringsalternativer som fremgår av bvl. § 4-14.

Ordlyden i bvl. § 4-19 hjemler retten til samvær, men sier ingenting om hvilke momenter som er viktige i vurderingen av samværets formål og omfang. Paragrafen må suppleres med andre rettskilder som forarbeidene og rettspraksis ved lovtolkningen og samværsfastsettelsen. Hvilke innhold som må tillegges prinsippet om barnets beste i den konkrete saken, avgjøres

⁹ HR-2020-661-S, HR-2020-662-S, HR-2020-663-S

¹⁰ Domstoloven 1915 (dl.)

¹¹ Bvl. § 1-1

¹² Barnelova 1981 (Bl.)

etter en skjønnsmessig helhetsvurdering. Momentene som er relevante i helhetsvurderingen er videreutviklet i forvaltningspraksis og domstolene.

I skrivende stund gir et søk på lovdata 20 treff på dommer avsagt av Høyesterett, som behandler spørsmål om samvær etter at bvl. § 4-19 ble innlemmet i lovgivningen i 1992.

Det finnes en mer omfattende rettspraksis hva angår samvær fra underordnede instanser grunnet tvisteloven § 36-10 (3).¹³ Bestemmelsen krever at anke over tingrettens dom i sak om fylkesnemndas vedtak etter lov om barneverntjenester, ikke kan fremmes uten lagmannsrettens samtykke. Den avgrenser dermed et større antall saker til tingretten. I denne avhandlingen vil det stort sett vises til relevante avgjørelser fra Høyesterett. Praksis fra sistnevnte har en tung rettskildemessig vekt, hvor deres avgjørelser er også bindende for underordnede instanser, jf. Grunnloven § 88.¹⁴

Omsorgsovertakelse og samværsinnskrenkninger er et alvorlig inngrep i retten til familieliv. Verken barnet eller foreldre står uten rettslig vern i slike omstendigheter. Som følge av inngrepets karakter vil også grunnleggende menneskerettigheter som avgjørende rettskildefaktorer gjøre seg gjeldende, blant annet Grunnloven, EMK og Barnekonvensjonen.¹⁵

1.5 Avgrensning og fremstillingen videre

Vilkår for tilbakeføring, samvær med andre enn foreldre og under tilsyn skal ikke behandles. Gjenforeningsmålet vil forankres i samværsrestriksjoner med henvisning til dommer som også berettiger avgjørelser for samværsnekt. Dette fordi en gjennomgang av rettspraksis viser at de momenter som blir vektlagt i den materielle vurderingen av samværsnekt som regel er de samme som vurderes i spørsmålet om omfanget av samvær, med unntak av risiko for kidnappingsfare.¹⁶ Denne fremstillingen bygger på det som har vært praktisert hittil, da nyere norsk rettspraksis åpner for en del endringer. Følgelig skal det konsentreres om hvordan gjenforeningsmålet og samværssspørsmålet korresponderer med hverandre. I tillegg til en kort redegjørelse for hvordan Høyesterett innretter seg signalene fra EMD. Det er også viktig å belyse mulige årsaker til hvorfor norsk barnevernspraksis har vokst i en annen retning.

¹³ Tvisteloven 2005 (tvL.)

¹⁴ Grunnloven av 1814 (grL.)

¹⁵ FNs barnekonvensjon 1989 (BK.)

¹⁶ Gording og Stang (2018) s. 30

2 Grunnleggende prinsipper i barnevernet

2.1 Innledning

Norsk rett bygger på grunnleggende prinsipper som er styrende for avgjørelser på barnevernrettens område. Følgelig har prinsippene en utslagsgivende rolle for sakens utfall. Disse fungerer som sentrale retningslinjer og ikke med det formål å lede til et bestemt resultat.¹⁷ I jussen er prinsipper en sentral del av norsk rettskildelære og anvendes på alle fagområder. Særlig er de fremtredende ved skjønsmessige vurderinger i barnevernloven.

I NOU: 2012: 5, uttalte ekspertutvalget at det er en generell enighet om at barnevernloven bygger på minst tre grunnprinsipper: Det mildeste inngreps-prinsipp, det biologiske prinsipp og barnets beste prinsipp.¹⁸

Videre byr spørsmål om samvær på vidtrekkende skjønn, og åpner for inngrep i borgernes liv. For å unngå vilkårlighet og unødvendig bruk av makt er det fundamentalt for allmennhetens rettsikkerhet at slike tvangstiltak er forankret i lov. Opp gjennom årene har også barnets medvirkningsrett fått et sterkere vern og blitt et viktig prinsipp.¹⁹ Herunder skal det redegjøres nærmere for prinsippenes innhold.

2.2 Legalitetsprinsippet

Barnevernet som forvaltningsorgan er tildelt autoriteten til å foreta inngrep i et familieliv når det er nødvendig. Inngrepets alvorlige karakter tilsier at slike tiltak må ha hjemmel i lov. Dette er innholdet i det såkalte legalitetsprinsippet. Tidligere var dette et ulovfestet prinsipp med grunnlovs rang. I 2014 gjennomgikk Grunnloven sentrale endringer som tok sikte på å styrke menneskerettigheters stilling i norsk rett. Legalitetsprinsippet ble da lovfestet som grl. § 113.²⁰ Prinsippets intensitet øker ved bruk av tvangstiltak. Barnevernet skal utvise forsiktighet ved dyptgripende inngrep og en utvidende tolkning av loven, med mindre hensynet til barnet tilsier noe annet.

¹⁷ Eckhoff (2001) s. 20

¹⁸ NOU: 2012: 5 s. 41

¹⁹ NOU: 2016: 16 s. 56

²⁰ Kongeriket Noregs grunnlov av 1814

2.3 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp innebærer at barn skal vokse opp hos sine foreldre.²¹ Familiebånd skal vernes om og kontakten med foreldre er ansett som verdifullt for barnet.²² Det finnes ingen legaldefinisjon av prinsippet i barnevernloven, men kommer til syne i flere av lovens bestemmelser. Til tross for omsorgssvikt gir loven rett til samvær, jf. bvl. § 4-19 og er således et uttrykk for prinsippet.

Det har vært noe tvil om dets utgangspunkt og innhold da den varierer med tanke på kulturelle ulikheter. I tillegg til at innholdet fastlegges og forstås i likhet med gjeldende rett i forskjellige land. Norge er særlig kritisert i EMD for manglende inkludering av det biologiske prinsipp ved barnets beste vurderinger i samværssaker.²³

2.4 Barnets beste prinsipp

Prinsippet om barnets beste er kommet til uttrykk flere steder i lovgivningen, blant annet i bvl. § 4-1. Paragrafen lyder:

"Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet.

Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen."

I sin ordlyd går barnevernloven lenger enn bl. 48, grl. § 104 (2) og BK. art 3 for å verne barnet. Hensynet til stabil og god voksenkontakt i annet ledd, skal også inngå i vurderingen av hva som er til barnets beste i samværssaker. Det presiseres i lovforarbeidene at det er særlig relevant når et barn flyttes eller når omsorgen overdras.²⁴ «Barnets beste» er også karakterisert som et overordnet prinsipp.²⁵

²¹ Ot.prp.nr.69 (2008-2009) s. 5

²² NOU: 1985: 18 Lov om sosiale tjenester s. 157

²³ Jansen mot Norge (2018)

²⁴ Ot.prp.nr 44 (1991-1992) s. 28

²⁵ Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) s. 5

Prinsippet er for øvrig ansett som en rettslig standard som beror på brede skjønnsmessige vurderinger, og dets materielle innhold varierer gjennom ulike samfunnsforhold som kultur, tradisjoner og religion.²⁶ I tillegg vil det normative innholdet gjennomgå endringer ut fra forskningsbasert bevissthet om barn over tid.

Praksis viser at Norge og andre nordiske land vektlegger begrepet i større grad enn EMD.²⁷

2.5 Det mildeste inngreps prinsipp

Når det offentlige foretar inngrep i et familieliv, skal ikke inngrepet overgå det som er nødvendig etter hjelpens behov og art. Barneverntjenesten skal først forsøke med mildere tiltak før dyptgripende inngrep tillates. Dette er også omtalt som det mildeste inngreps-prinsipp, som kommer indirekte til uttrykk, blant annet i bvl. § 4-4 (4).

Prinsippet kommer også til syne i bvl. § 4-12 (2) som gir retten til å overdra omsorgen, bare når det er «nødvendig». I forarbeidene til loven fremgår det: «bruk av tvang skal som i dag bare være aktuelt dersom hjelpetiltakene ikke fører fram, eller det må anses nytteløst å forsøke med slike tiltak».²⁸

Det mildeste inngreps prinsipp gjelder også på samværsrettens område, da innskrenkninger i denne er et ytterligere inngrep i retten til familieliv. Forholdsmessighetsvurderingen som fremgår av EMK art. 8 nr. 2 tar også sikte på inngrepets nødvendighet og ettersøker legitime årsaker som kan rettferdiggjøre slike inngrep. Konvensjonsbestemmelsens vilkår om forholdsmessighet mellom mål og middel illustrerer igjen det mildeste inngreps-prinsipp.²⁹

2.6 Barnets medvirkningsrett

Medvirkningsretten innebærer at barnet skal gis anledning til å si sin mening om alle avgjørelser som angår det, også spørsmål om samvær. I det nye høringsnotatet om forslag til ny

²⁶ NOU: 2012: 5 s. 41

²⁷ Stang og Baugerud (2018) s. 67

²⁸ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992)

²⁹ Kvalø og Olsen (2016) s. 150

barnevernlov, fremgår det at barnets egen opplevelse av samværet er viktig for å forstå hvordan det selv opplever kontakten med foreldrene.³⁰

Ved endringer i barnevernloven i 2018 ble det inntatt en ny bestemmelse som lovfestet barnets medvirkningsrett i bvl. § 1-6. Det fremgår av paragrafen at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter «skal bli lyttet til», og barnets mening «skal vektlegges» i samsvarende med «barnets alder og modenhet». Prinsippet inneholder allerede av bvl. § 6-3, grl. § 104 (1) og BK art.12. Prinsipielt er det ingen forskjell i de øvrige bestemmelsene, men presiseringen i barnevernloven om barnets selvstendige rett til medvirkning innebærer et tydelig signal til de som anvender loven at denne rettigheten må sikres, da den ikke er blitt ivaretatt i tilstrekkelig grad i barnevernssaker.³¹

3 Menneskerettslige rammer

3.1 Innledning

I dette kapitlet skal det konsentreres om hvordan barnets og foreldrenes rettigheter kommer til uttrykk i norsk og folkeretten. Det vil også analyseres hvordan Høyesterett forholder seg til disse i sin juridiske metode, da konvensjonene er ratifisert og inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven §§ 2 nr. 4 og 3.³²

3.2 Retten til familieliv i Grunnloven

Grunnloven er lex-superior, hvilket betyr at det er den fremste rettskilden vi har. Ved motstrid med andre rettskilder må disse vike, jf. trinnhøydeprinsippet. Konstitusjonen hjemler to sentrale bestemmelser som har betydning for samværsspørsmålet. Grl. § 102 verner retten til familieliv som også omfatter barn, hvorav grl. § 104 understreker barnets integritetsvern.

Barnet ble viet en egen bestemmelse i kapittel E om menneskerettigheter ved grunnlovsendringer i 2014. Bakgrunnen for å lovfeste en regel i konstitusjonen om barns rettigheter er begrunnet i deres absolutte særstilling., da det er ansett som ekstra sårbart på grunn av sin avhengighet til andre. Selv om barn også omfattes av de generelle menneskerettighetene, var

³⁰ Høringsnotat av 4.april utgitt av Barne – og likestillingsdepartementet (2019) s. 174

³¹ Prop. 169 L (2016-2017) s. 43

³² Menneskerettsloven 1999 (mrl.)

innlemmingen i Grunnloven et viktig signal for å synliggjøre hvor grunnleggende det er at barnets rettigheter vernes om og ivaretas.³³

Grl. § 102 (1) første punktum lyder: «Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.»

Retten til familieliv følger også av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 17³⁴, EMK art. 8 og BK art 16. Grunnlovsbestemmelsen er et utslag av våre folkerettslige forpliktelser, jf. grl. § 92 og retten til familieliv er også tillagt barnet. Den rommer ingen hjemmel for inngrep i familielivet i motsetning til EMK. art. 8. Men retten til familieliv etter grunnlovsbestemmelsen er heller ikke absolutt, fremholder Høyesterett i Rt. 2015 s. 93.³⁵ Inngrep kan tillates såfremt det oppfyller kravet om lovhjemmel, sikrer et legitimt formål og er forholdsmessig.³⁶ Det skal først vurderes om inngrepet kan avverges med mindre inngripende tiltak. Lovbestemmelsen er også forstått med sammenfallende innhold som EMK art. 8 da den bygger på sistnevnte.³⁷ Det vesentlige er hvordan grl. § 102 er forstått i sammenheng med § 104. Om dette uttaler Høyesterett i samme dom:

«Det er en nær forbindelse mellom privat- og familielivet og regelen om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn. Grunnloven § 102 og 104 er på dette området komplementære, slik at barnets interesser inngår som et tungtveiende element ved forholdsmessighetsvurderingen etter Grunnloven § 102».³⁸

3.2.1 Barnets beste og integritetsvern

Grl. § 104 (1) konstaterer at barnet er et individ med egen autonomi, jf. lovens ordlyd som fremholder at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. Barnets medbestemmelsesrett over eget liv er også lovfestet ved at det gis en rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv. Annet ledd presiserer videre at barnets beste skal være «et grunnleggende hensyn» i alle

³³ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 189

³⁴ FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter 1976 (SP.)

³⁵ Maria-dommen

³⁶ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60

³⁷ HR-2017-2015-A avsnitt 46

³⁸ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 66

avgjørelser som berører barnet. Dette i likhet med ordlyden i BK art. 3 nr. 1 som er formulert slik: «(...)the best interest of the child shall be a primary consideration».

Grunnlovens innhold er utformet med art. 3 som utgangspunkt og må tolkes i lys av barnekomiteens forståelse av prinsippet. I Maria-dommen, som gjaldt rettslig overprøving av et utvisningsvedtak for en kvinne med kenyansk statsborgerskap og med barn i Norge, uttalte Høyesterett at kommentarer fra FNs barnekomité er relevante for grunnlovstolkningen av annet ledd.³⁹ FNs barnekomité er et ekspertorgan som gir generelle kommentarer på hvordan de materielle rettighetene i konvensjonen skal forstås. Norsk rettspraksis viser at det har vært en del utfordringer knyttet til hvor stor rettskildemessig vekt disse skal tillegges.⁴⁰ Generelt har det vært enighet om at så lenge Barnekomiteens kommentarer gir konkrete utlegninger vil disse være relevante rettskilder, alt etter om det dreier seg om tolkningsuttalelser, eller tilråding om optimal praksis på konvensjonens område.⁴¹ I skrivende stund betoner en enstemmig Høyesterett at BK er anvendt i mange norske rettsavgjørelser, hvor det er blitt lagt stor vekt på kommentarene, og fremhever blant annet nr. 14⁴² om barnets beste som et grunnleggende hensyn.⁴³ Om resonnementet avklarer kommentarenes betydning, gjenstår å se. Men når Høyesterett i kjennelsen omtaler dem i flertall, kan imidlertid tolkes som en anvisning på at det skal legges «stor vekt» på disse og ikke bare nr. 14.⁴⁴

Gr. § 104 (3) fremholder at statens myndigheter skal legge til rette for barnets utvikling, herunder sikre dets økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, «fortrinnsvis i egen familie». Sistnevnte er ofte blitt tolket som lovfesting av det biologiske prinsipp. Senere utvikling på barnevernrettens område og praksis viser at hensynet til barnets beste ofte overgår dette hensynet. Forarbeidene fremholder det samme, i tillegg til at det ikke var meningen at bestemmelsen skulle forstås slik.

³⁹ HR-2015-206-A avsnitt 64

⁴⁰ Rt. 2009 s. 1261, Rt. 2012 s. 1985, Rt. 2015 s. 1388

⁴¹ HR-2018-2096-A avsnitt 14

⁴² Generell kommentar nr. 14 (2013)

⁴³ HR-2020-661-S avsnitt 80

⁴⁴ Personlig kommunikasjon i e-post med Kirsten Sandberg. 06.05.2020.

3.3 Samvær etter barnekonvensjonen

Formålet bak barnekonvensjonen var å legge til rette for å styrke barns rettigheter globalt. Med "barn" refererer BK til alle under 18 år, med mindre en stat har bestemt noe annet.⁴⁵

Det følger av BK art. 9 nr. 1, at partene skal forebygge en atskillelse mellom barn og dets foreldre, med mindre en rettsstat mener en separasjon er nødvendig ut fra hensynet til barnets beste. Et slikt hensyn kan være omsorgssvikt i form av «foreldres mishandling eller vanskjøtsel».

Videre er samvær følgelig en rettighet for barnet, jf. art. 9 nr. 3. Bestemmelsen konstaterer at partene skal respektere barnets rett til å «oppretholde personlig forbindelse og direkte kontakt med sine foreldre», når de er atskilt fra hverandre.

Barnekomiteen pålegger partene en aktiv plikt til å beskytte familiebåndene, da det er den grunnleggende enheten i samfunnet, og «det naturlige miljøet for vekst og velvære for sine medlemmer, spesielt barn».⁴⁶ En atskillelse fra foreldre innebærer en stor påkjenning på sistnevnte, og bør ikke skje dersom problemene kan avverges med mindre inngripende tiltak.⁴⁷ Innskrenkninger i samværsretten må utføres som et siste alternativ, og kun dersom det er nødvendig.

I samværsvurderingen skal hensynet til barnets beste være «a primary consideration», jf. art. 3, og må begrunnes individuelt i den konkrete saken. Prinsippet om barnets beste er en av de fire grunnprinsippene som skal komme til anvendelse ved tolkningen av alle andre bestemmelser i konvensjonen. Dette i likhet med retten til ikke-diskriminering, art. 2, retten til liv og utvikling, art. 6 og retten til å bli hørt, art. 12. Videre bygger prinsippet på et tredelt konsept, som skal sikre barnet rettsikkerhet, ved at dets beste inngår i alle prosessuelle vurderinger som en saksbehandlingsregel.⁴⁸

«A primary consideration» er formulert slik på norsk: «et» grunnleggende hensyn og ikke «det» grunnleggende hensyn. Ordlyden åpner følgelig for en dynamisk tolkning av prinsippet, da Barnekomiteen påpeker at hensynet til barnets beste kan komme i konflikt med andre prin-

⁴⁵ BK. art. 1

⁴⁶ Generell kommentar nr. 14 (2013) s. 13 avsnitt 59

⁴⁷ ibid avsnitt 61

⁴⁸ ibid s. 3-4

sipper. Hvis en juridisk bestemmelse åpner for flere løsninger, skal den som tjener barnet best velges.⁴⁹

3.4 Retten til familieliv og samvær i EMK

EMK art. 8 lyder slik:

«1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.

2. Det skal ikke skje inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

Konvensjonen verner to rettigheter, retten til familie - og privatlivet. Regelens generelle ordlyd tilsier at alle omfattes av denne rettigheten, inkludert barn. Det er sikker rett at innskrenkninger i samvær er inngripende, for selv om familien er atskilt fra hverandre er samværsretten vernet etter EMK art. 8.

Det følger imidlertid av unntaksbestemmelsen inntatt i nr. 2, at det kan foretas inngrep i denne retten dersom vilkårene for det er oppfylt. Konvensjonen konstaterer et krav om lovhjemmel. Videre må inngrepet være «nødvendig» i et demokratisk samfunn, som har til hensikt å ivareta et av de legitime formålene nevnt i art. 8 nr. 2. I denne sammenheng er det som regel beskyttelse av barnets «rettigheter og friheter» og «helse og moral» som settes på spissen. Det kan være barnets rett til frihet fra vold eller retten til utvikling for eksempel. Videre ligger det i vilkåret «nødvendig i et demokratisk samfunn», et forholdsmessighetskrav mellom målet man forsøker å oppnå og inngrepet i familielivet. Inngrepet er legitimt dersom mindre inngripende tiltak er uaktuelt, og barnets beskyttelsesbehov tilsier at dette er et påtrengende samfunnsbehov. Begrunnelsen for inngrepet må dessuten være relevant og tilstrekkelig.

⁴⁹ I.c.

For å illustrere hvordan EMD anvender EMK art. 8, vises det til A.S. mot Norge (2019). Saken handlet om begrensninger i samvær samt samværsnekt mellom mor og hennes sønn. I tillegg til at han ble plassert på skjult adresse. I dommens avsnitt 57 til 58 viser EMD til EMK art. 8 nr. 1, og fastslår den gjensidige samværsretten som «mutual enjoyment» for både foreldre og barn. Samværsretten er beskyttet av konvensjonen og «interference» i denne må være forankret i lov, oppfylle et av de legitime formålene i EMK art. 8 nr. 2 og være nødvendig i et demokratisk samfunn. I dette tilfelle var det beskyttelse av barnets «health and morals» og «rights and freedoms» som kom til anvendelse. Når det gjaldt kravet til lovhjemmel viste EMD til norsk barnevernlov og dette kravet ble ansett som oppfylt. Problemstillingen var dermed om inngrepet fra norske myndigheter var «proportionate», altså forholdsmessig.

3.4.1 Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)

EMDs hovedoppgave er å sørge for at medlemsstatene innretter seg de regler og protokoller som følger av den europeiske menneskerettskonvensjonen, jf. art. 19. De rettssubjekter som kan bringe inn saker for EMD er enten en medlemsstat som mener at en annen medlemsstat har brutt menneskerettighetene.⁵⁰ Videre kan enkeltindivider, frivillige organisasjoner eller grupper bestående av enkeltpersoner med hjemmel i EMK art. 34, også bringe inn en sak for domstolen, forutsatt at alle nasjonale rettsmidler er uttømt jf. art. 35.

EMD tar i betraktning Wien-konvensjonen⁵¹ artikkel 31-33 ved sin metode og rettskildebruk når de anvender rettighetsbestemmelsene. Wien-konvensjonen gir anvisning på hvordan traktater skal tolkes i folkeretten. Norge har ikke tilsluttet seg denne, men anses å være bundet gjennom folkerettslig sedvanerett. Traktattolkning skal skje under god tro, i tråd med konvensjonsartikkelens ordlyd og traktatens formål, jf. art. 31 (1).

EMK skal også tolkes som et «living instrument», fremholder domstolen i flere rettsavgjørelser. I dette kravet ligger det et dynamisk element, det vil si at konvensjonsbestemmelsene må forstås i samsvar med endringene i samfunnet. Hensikten er å unngå en inaktiv tolkning for å bevare domstolsfunksjonen med den effekt, som kontinuerlig skaper rett tilpasset dagens omstendigheter.

⁵⁰ EMK art 33

⁵¹ Wien-konvensjonen om traktatretten 1969.

EMD innvilger statene vid skjønnsmargin i sin rettsanvendelse når det gjelder omsorgsovertaker. Videre angir menneskerettsdomstolen at det er nasjonalstaten som er nærmest til å vurdere saksforholdene i en rettsvist, da de tar høyde for at ulike land har forskjeller i kultur, økonomi og historiske forhold som danner variasjoner i juridisk praksis sett fra et komparativt perspektiv. Men EMD er ikke tilbakeholden med å prøve rettslige tvister som gjelder ytterligere inngrep i retten til familieliv. Prøvingsintensiteten er derfor avhengig av sakens art og natur. Avgjørelser som bryter totalt med familiebandene er åpenbart gjenstand for EMDs overprøvingsrett, eksempelvis i saker som tvangsadopsjon og samværsrestriksjoner. Menneskerettsdomstolens rekkevidde rommer en prøvelsesrett i alle sider av konvensjonen.⁵²

Vurderingstemaet for EMD og Høyesterett er ulikt ved at EMD ikke foretar en ny realitetsbehandling av saken. Konstatning av konvensjonsbrudd innebærer derfor ikke at samvær skal gis, men at klager skal tilkjennes en rimelig erstatning etter konvensjonens artikkel 41.⁵³

3.4.2 EMK og prinsippet om barnets beste

EMK hjemler ingen bestemmelse om hensynet til barnets beste, men opp gjennom årene har prinsippet blitt godt forankret i EMDs praksis. I saker om samværsfastsettelse er den særlig fremtredende ved forholdsmessighetsvurderingen i art. 8. Ordlyden i konvensjonsbestemmelsen prefererer verken barnet eller foreldre over hverandre, slik at den verner begge parters rett til familieliv. En avveining mellom de kryssende hensyn ligger derfor i lovens ordlyd og formål.

Det rettslige innholdet i barnets beste prinsipp er tillagt et todelt konsept.

I storkammerdommen Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) uttales det følgende om barnets beste og forholdet til EMK art. 8:

«Generally, the best interests of the child dictate, on the one hand, that the child's ties with its family must be maintained, except in cases where the family has proved particularly unfit, since severing those ties means cutting a child off from its roots (...) On the other hand, it is clearly also in the child's interest to ensure its development in a

⁵² Nærmere om dette i EMK art. 32 og 34 om domstolens jurisdiksjon

⁵³ NOU: 2012: 5 punkt 8.2.6

sound environment, and a parent cannot be entitled under Article 8 to have such measures taken as would harm the child's health and development.»⁵⁴

På en side argumenteres det for at det er i barnets egeninteresse å ha kontakt med sin familie, med mindre denne er «particularly unfit», særlig uskikket. I barnets beste vurdering er det biologiske prinsipp altså et inngående moment i EMDs praksis. På en annen side er det også i barnets interesse at det får ro og stabilitet i sine omgivelser, og dersom samvær er til skade for barnets helse og utvikling kan det tale for innskrenkninger i samværsretten. Tilsvarende når samvær utgjør urimelig belastning på barnet.⁵⁵

EMD anerkjenner og gjentar i flere saker, blant annet i samme dom at det er bred enighet i internasjonal rett at i alle avgjørelser som angår barnet skal barnets beste være av «paramount importance».⁵⁶ «Paramount» er forstått etter naturlig språklig forståelse som «overordnet» på norsk. Andre formuleringer som at hensynet til barnets beste «must come before all other considerations», og at EMD gjentatte ganger refererer til BK. art. 3, stadfester ytterligere prinsippets bindende virkning. Stang og Baugerud skriver i sin utredning om samvær etter omsorgsovertakelse:

«Den sterke og økende tendensen til å anerkjenne betydningen av barnekonvensjonen som en sentral rettskilde i saker etter EMK, har bidratt til å styrke FNs barnekonvensjons posisjon i europeisk rettspraksis som et juridisk potent instrument, noe som igjen har bidratt til å styrke barns stilling som selvstendige rettssubjekter også i saker etter EMK. Dette blir særlig synlig i avgjørelser der foreldrenes rett til familieliv kommer i konflikt med barnets rett til vern om sin integritet når barnets helse og utvikling er truet».⁵⁷

Samværsspørsmålet i barnevernssaker er et av de fagfeltene hvor domstolen stadig viser til BK. Særlig er det art. 19 som verner barnets rett til beskyttelse mot vold, overgrep og mishandling og art. 37, om barnets rett til beskyttelse mot tortur eller annen grusom, umenneske-

⁵⁴ Strand Lobben mfl. mot Norge avsnitt 207

⁵⁵ K.O. og V.M. mot Norge avsnitt 69

⁵⁶ Strand Lobben mfl. mot Norge avsnitt 204

⁵⁷ Stang og Baugerud (2018) s. 87-88

lig eller nedverdiggende behandling eller straff. EMK hjemler ingen eksplisitt bestemmelse som direkte beskytter barnets rettigheter og friheter. Det materielle innholdet i disse rettighetene er utviklet i EMDs praksis. Barnets integritet står sentralt i vurderingen av EMK art. 8 nr. 1, for den verner ikke bare retten til familie- men også barnets rett til privatliv. Det finnes ikke en uttømmende tolkning av ordet «privatliv», uttaler EMD i saken Bensaid mot Storbritannia (2001). Men angir samtidig at det omfatter retten til identitet og personlig utvikling, i tillegg til mental helse.⁵⁸

Grov omsorgssvikt og andre integritetskrenkelser som potensielt innebærer skade på barnet, vil også medføre brudd på EMK art. 3, i likhet med art. 8. Førstnevnte hjemler generelt forbud mot tortur mens BK art. 37 åpenbart retter seg mot barn. Slike krenkelser kan være av psykisk og fysisk art, hvor menneskerettsdomstolen igjen viser til BK. art 19 om statens eksplisitte ansvar for å verne barn mot slik behandling.⁵⁹ Ordlyden «skal» i art. 19 hjemler en absolutt plikt for statene.⁶⁰ Det innebærer at ved gjennomføring av samvær vil myndighetene etter EMK være pliktig til å iverksette tiltaksapparat som for eksempel gjennom tilsyn.

3.4.3 Høyesteretts forhold til EMK

I lovforarbeidene til menneskerettsloven ble det oppfordret til å tolke nasjonale bestemmelser slik at de er i overensstemmelse med statens folkerettslige forpliktelser, blant annet for å unngå motstridstilfeller, jf. presumpsjonsprinsippet.⁶¹ Videre ble en enstemmig plenumsdom inntatt i Rt. 2000 s. 996⁶², ansett som retningsgivende for et prinsipielt spørsmål som var lenge gjenstand for debatt:⁶³ Ved anvendelse av EMK skulle de norske domstolene benytte samme tolkningsprinsipper som EMD.⁶⁴

Hva angår samværsspørsmålet har menneskerettsdomstolens praksis vært konsistent og detaljert over lang tid.⁶⁵ Til tross for EMDs dynamiske tolkningsstil er gjenforeningsmålet og derav samværspraksisen et forutsigbart element ved deres rettsanvendelse, hvilke forsterker

⁵⁸ Bensaid mot England avsnitt 47

⁵⁹ Stang og Baugerud 2019 s. 90

⁶⁰ Generell kommentar BK. nr. 14 (2013) s. 14

⁶¹ Ot.prp. nr. 3 (1998-1999) punkt 3.1

⁶² Bøhler-dommen

⁶³ Eckhoff (2001) s. 330-332

⁶⁴ Rt. 2000 s. 996 s. 1007

⁶⁵ Praksisen kan spores tilbake til saken Olsson mot Sverige fra 1988.

EMDs fortolkning av det respektive område ytterligere. Like fullt har norsk barnevernspraksis med samvær vokst i en annen retning. I Bøhler dommen uttales det:

«(...)I den utstrekning det er tale om å avveie ulike interesser eller verdier mot hverandre, må norske domstoler – innenfor den metode som anvendes av EMD – også kunne bygge på tradisjonelle norske verdiprioriteringer. Dette gjelder særlig dersom den norske lovgiver har vurdert forholdet til EMK og lagt til grunn at det ikke foreligger motstrid».⁶⁶

Det rettslige innholdet i «barnets beste» kan muligens utgjøre en slik verdiprioritering, som styrker dets vern ytterligere i kontrast til EMD. Man har i første rekke forsøkt med en slik tilnærming, når det har vært tolkningstvil i de saker hvor EMDs praksis ikke gir et entydig svar på visse problemstillinger. Dette er i utgangspunktet ikke tilfellet hva gjelder gjenforeningsmålet. Den skjønnsmarginen EMD tillegger statene gir også rom for å anvende EMK tilsvarende nasjonal praksis til en viss grad. En gjennomgang av gjeldende rett, viser tydelig at motstriden mellom norsk rettspraksis og EMD ligger i vektleggingen av de kryssende hensyn. Dessuten var det ikke meningen at «norske verdiprioriteringer» skulle utgjøre begrensninger i en fortolkning av EMK.

Høyesterett uttalte i Maria-dommen om forholdet mellom EMK art. 8 og grl. § 102, at likhetstrekkene er store slik at grunnlovsbestemmelsen skal tolkes i lys av våre menneskerettslige forpliktelser. Men retten presiserte samtidig: «(...)Det er etter vår forfatning Høyesterett – ikke de internasjonale håndhevingsorganene som har ansvaret for å tolke, avklare og utvikle Grunnlovens menneskerettsbestemmelser».⁶⁷ Det kan spørres om norske domstoler anvender Grunnloven som en rettslig skranke i sin tilnæringsmåte til hvordan konvensjonsrettighetene skal forstås, dersom resultatet strider mot vår rettsfølelse. En slik rettsfølelse kan igjen være barnets sikkerhet fremfor alt. En analyse av rettspraksis gir ikke et konkret svar, endog det er et gjennomgående mønster i Høyesteretts rettslige argumentasjon at de mener å søke EMDs tolkning av konvensjonen, slik hensikten var ved tilblivelsen av menneskerettsloven.⁶⁸

⁶⁶ Rt. 2000 s. 996 s. 1008

⁶⁷ Rt. 2009 s. 93 avsnitt 57

⁶⁸ Rt. 2004 s. 1046 avsnitt 47

4 Gjenforeningsmålet

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal det redegjøres for hvordan gjenforeningsmålet kommer til uttrykk i norsk og EMDs praksis, og hvordan en eventuell motstrid mellom de respektive interessene håndteres.

4.2 Gjenforeningsmålet i norsk rett

Det fremgår av NOU: 1985: 18,⁶⁹ at sosialdepartementet stilte seg mot en regel om at barneverntjenesten bevisst skulle arbeide for å opprettholde kontakten mellom barn og foreldre, ut ifra en målsetting om en senere gjenforening. Men dersom forutsetningene var tilstede, ble det oppfordret til å søke løsninger som ikke stengte for det. I motsetning til svensk rettspraksis påpekte utvalget at omsorgsovertakelser i Norge kun var aktuelle i de alvorligste tilfellene, med lite sannsynlighet for endringer i familiesituasjonen. Men i tilfeller hvor foreldrenes problemer var av forbigående karakter, som for eksempel ved sykdom og ulykker, skulle sosialtjenesten anse det som sin oppgave at kontakten mellom barnet og foreldrene ble opprettholdt. Utvalget uttalte:

«(...)Men hvis man gjør det til en generell regel at sosialtjenesten skal arbeide for å tilrettelegge grunnlaget for oppheving av vedtaket mellom foreldre og barn, kan man komme på kollisjonskurs med andre hensyn».⁷⁰

Gjentatte flyttinger ble ansett som uheldig for barnet, og en positiv følelsesmessig tilknytning til fosterforeldrene tilsa også at plasseringen skulle bli av langvarig karakter. Videre ble det uttalt «(...) det av disse grunner er vanskelig å innarbeide i loven en forutsetning om at ansvarsovertakelser skal være en viss tid eller at de skal gjennomgås og overveies på nytt med visse mellomrom».⁷¹

Med det for øye har både norsk rettspraksis og juridisk teori, i lang tid, fremholdt at omsorgsovertakelser skal være midlertidige.⁷² I teorien vises det til utgangspunktet uten noe rettslig

⁶⁹ NOU: 1985: 18: Lov om sosiale tjenester m.v. s. 162

⁷⁰ *ibid* s. 163

⁷¹ *I.c.*

⁷² Blant annet i Rt. 2004 s. 1046 avsnitt 48, Rt. 2014 s. 976 avsnitt 35

forankring, eller som en fortolkning av bvl. § 4-21 (1), og nylig bvl. § 4-16 siste punktum.⁷³ Førstnevnte fremholder at et vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves når det er «overveiende sannsynlig» at foreldre kan yte barnet forsvarlig omsorg. Beviskravet ble endret i 2009 og medførte høy grad av sannsynlighetsovervekt. Fraksjonen i flertallet i Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) kritiserte norsk lovgivning for å praktisere en lavere terskel ved omsorgsovertakelser enn ved en tilbakeføring.

Til tross for at foreldrene kan yte forsvarlig omsorg, vil det ikke automatisk tale for en tilbakeføring, jf. unntakskravet i bvl. § 4-21 (1) annet punktum. Det er i likhet med EMDs praksis formulert som barnets nye familiesituasjon: «de facto family situation», som har endret seg fra tiden omsorgsovertakelsen fant sted. Tidsmomentet tilsier at det gradvis får en tilknytning til andre omsorgspersoner, og en flytting igjen vil innebære forstyrrelser i barnets nye liv. Det vil da ikke være av vesentlig betydning om foreldrene har fått tilbake omsorgsevnen eller er å karakterisere som «particularly unfit». Når betydelig tid har gått, vil tidsmomentet være avgjørende ved en senere avveining, der hensynet til barnets behov for stabilitet går foran foreldrenes gjenforeningsinteresse.⁷⁴ Videre fremholder EMD at beslutningsgrunlaget om tvangsadopsjon ikke kan bygge på manglende familieband da myndighetene selv har forårsaket det svake tilknytningsforholdet, ved at samvær har vært begrenset eller avskåret. Samtidig kan ikke en tidligere saksbehandlingsfeil gå utover barnet.

En vellykket familiegjengforening er mulig når foreldrene og barnet har lett og regelmessig samvær med hverandre. I dommen Pedersen og andre mot Norge (2020) fremgår det i avsnitt 61:

«(..)The ties between members of a family, and the prospect of their successful reunification will perforce be weakened if impediments are placed in the way their having easy and regular access to each other.»

En oppfølgingsplikt påhviler også barnevernet etter bvl. § 4-16. Barneverntjenesten har et løpende og helhetlig ansvar for å følge opp barn og foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Ved lovendringer i 2018 ble det tilføyet et nytt punktum i paragrafen: «Der hensynet til barnet ikke taler mot det, skal barneverntjenesten legge til rette for at foreldrene kan få tilbake

⁷³ LA-2019-100478. Blant annet av Høyesterett i storkammer

⁷⁴ Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) avsnitt 208

omsorgen for barnet, jf. bvl. § 4-21». Forarbeidene til bestemmelsen fremholder «verdien av å synliggjøre» i loven at omsorgsovertakelser skal i utgangspunktet være midlertidige, da lovgiveren har vært klar over prinsippets utydelighet i regelverket. Videre presiserer lovproposisjonen til bvl. § 4-16 om betydningen av samvær og kontakt:

«Departementet mener det ikke er behov for å endre rettstilstanden når det gjelder i hvilke saker barneverntjenesten skal arbeide for tilbakeføring. Departementet ser likevel verdien av å synliggjøre i loven at vedtak om omsorgsovertakelse i utgangspunktet er midlertidige og at barneverntjenesten aktivt skal arbeide for tilbakeføring der det er mulig og til barnets beste. I disse tilfellene er det viktig at tilknytningen mellom barn og foreldre ivaretas i størst mulig grad. Tilknytning mellom barn og foreldre må vektlegges blant annet ved avgjørelse om samvær og kontakt.»⁷⁵

Det er noe omdiskutert om bvl. § 4-16 siste punktum er en lovfesting av utgangspunktet om midlertidighet, eller en forsterkning av barnevernets oppfølgingsplikt, gitt en naturlig språklig forståelse av lovens ordlyd: «skal legge til rette». Ulike høringsinstanser var delt i sin mening om en slik formulering skulle innarbeides i loven, og departementet var enig i at foreldrenes gjenforeningsinteresse ikke skulle gå på bekostning av barnet. Men dersom det ikke foreligger behov for endringer i rettstilstanden slik lovproposisjonen hevder, er det usikkert hvilken realitetsendring bestemmelsen innebærer.

Et ytterligere søk i forarbeidene på rettsdata viser til Innst. 151 L (2017-2018), hvor familie og kulturkomiteen understreker viktigheten av økt bevissthet rundt oppfølging av barn og foreldre. Men de påpeker samtidig at bestemmelsens siste punktum ikke skal åpne for økt tilbakeføring som et mål, hvilke igjen påvirker samværsspørsmålet. Videre hadde komiteens medlemmer av Sosialistisk Venstreparti (SV) uttrykt ønske om å stemme mot lovforslaget da de mente at det svekket barnets rettslige stilling til fordel for foreldrene.⁷⁶

4.2.1 Bvl. § 4-16 siste punktum som et nytt rettslig utgangspunkt

En gjennomgang av nyere rettspraksis peker i retningen av at bvl. § 4-16 siste punktum forstås som utgangspunktet om midlertidighet og tilbakeføring. Dette slår Høyesterett fast:

⁷⁵ Prop. 169 L (2016-2017) s. 144

⁷⁶ Innstilling fra Familie- og Kulturkomiteen om endringer i barnevernloven mv (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre) s. 11

«Ved fastsettelse av samvær må det tas utgangspunkt i at en omsorgsovertakelse skal anses som midlertidig, og at omsorgen for barnet skal tilbakeføres til foreldrene så snart forholdene tillater det, jf. bvl. § 4-16 siste punktum.(...)»⁷⁷

Før storkammeravgjørelsene ble avsagt, påpekte Sørensen etter en gjennomgang av de norske rettskildene at det fremdeles mangler en tydelig presumpsjon om utgangspunktet i norsk rett. Videre tolket han siste setning i bvl. § 4-16 som en kodifisering av oppfølgingsplikten som barnevernet alltid har hatt.⁷⁸

4.3 Gjenforeningsmålet i EMD

Prinsippet kommer direkte til uttrykk i mange av EMDs rettsavgjørelser, der det konstateres at omsorgsovertakelse er et midlertidig tiltak, og skal være i samsvar med det endelige målet om å gjenforene barnet og foreldrene. Tiltaket skal avsluttes så snart forholdene tillater det, jf. Strand Lobben mfl. mot Norge (2019).⁷⁹

I samme dom er gjenforeningsmålet uttalt under avsnittet «generelle prinsipper», og er etter praksis å forstå som et rettslig «well-established» prinsipp. Ved separasjon mellom barnet og dets foreldre er gjenforeningsmålet et iboende hensyn i vurderingen av EMK art. 8. Den springer også ut av forholdsmessighetskravet i konvensjonsteksten og kan anses som et uttrykk for det minste inngrepsprinsipp.

EMD pålegger statene en positiv plikt til å iverksette nødvendige tiltak, slik at familien på sikt kan samles. Plikten intensiveres i styrke etter hvert som tiden går fra omsorgsovertakelsen. Det stilles derfor krav til samværets hyppighet, og dersom disse byr på utfordringer må nasjonale myndigheter vurdere ytterligere hjelpetiltak. I Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) uttales det: «(...)everything must be done to preserve relations and, if and when appropriate, to rebuilt the family».⁸⁰ Utgangspunktet må modifieres. EMD presiserer at art. 8 ikke krever at nasjonale myndigheter gjør endeløse forsøk på å gjenforene familien. Det kreves kun at myn-

⁷⁷ HR-2020-661-S avsnitt 120, HR-2020-662-S avsnitt 119, HR-2020-663-S avsnitt 136

⁷⁸ Sørensen (2020) s. 110

⁷⁹ Strand Lobben mfl. mot Norge avsnitt 208

⁸⁰ ibid 207

dighetene tar alle nødvendige grep som med rimelighet kan forlanges av dem.⁸¹ Dersom tiltakene er forgjeves med ingen reelle utsikter til en mulig gjenforening, og barnets beste tilsier at en varig fosterhjemsplassing eller adopsjon er den beste løsningen, kan den oppgis. Det samme gjelder dersom foreldrenes forutsetninger til forbedring av omsorgsevnen ikke er i sikte, gitt at tiltakene er i overensstemmelse med at det faktisk er jobbet ut fra en slik målsetting om å beskytte og utvikle sosiale og psykologiske bånd mellom barnet og dets biologiske foreldre.⁸² I den hensikt skal det med jevne mellomrom vurderes om det foreligger forbedringer i familiesituasjonen. Dersom samvær finner sted i sjelden grad, er dette til hinder for en senere gjenforening.⁸³

EMD utelukker ikke at det på et tidlig tidspunkt kan foreligge situasjoner som gjør det nødvendig å bryte kontakten mellom foreldre og barnet, men det må vurderes konkret.

Høyesterett oppsummerer dette under henvisning til Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) i avsnitt 147 at gjenforeningsmålet kan forlates dersom en fortsatt fosterhjemsplassing innebærer skade på barnets helse og utvikling. Like fullt i fravær av slike skadevirkninger, når betydelig tid er gått siden omsorgsovertakelsen, slik at hensynet til barnets behov for stabilitet veier tyngre enn hensynet til gjenforening.

4.4 Avveining av de respektive interessene

Utgangspunktet er at familiens bånd skal opprettholdes. Barnets interesse i familielivet med den biologiske må tas med i vurderingen. I Jansen mot Norge (2018) uttalte EMD i avsnitt 93: «(...) it is clear that it is equally in the child's interest for its ties with its family to be maintained(...)» I begrunnelsen må det også inkluderes at samværsrestriksjoner er inngripende overfor barnet.

I tilfeller hvor foreldrenes og barnets interesser står i motstrid, er det krav om at det foretas en balansert og rettferdig avveining mellom disse, jf. «striking a fair balance».⁸⁴ Det innebærer at det bringes klarhet i prinsippenes innhold ved at alle berørte interesser blir overveid.⁸⁵ Frak-

⁸¹ R. og H. mot Storbritannia (2011) avsnitt 88

⁸² Sørensen (2020) s. 116

⁸³ K. og T. mot Finland (2001) avsnitt 179

⁸⁴ Strand Lobben mot Norge avsnitt 206. Tilsvarende i HR-2020-661-S avsnitt 80

⁸⁵ ibid avsnitt 204

sjonen i flertallet i Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) kritiserte den norske tingrettens beslutning for ensidig vektlegging av barnets beste. Følgelig må foreldrenes interesser synliggjøres mer i de norske rettsavgjørelsene. For selv om det biologiske prinsipp har vært tilstede ved skjønnsutøvelsen i nasjonal rettspraksis, gir EMK. art. 8 foreldrene en mer vernet interesse. Men ifølge Lindboe blir resultatet mye av det samme da foreldrenes interesser er inkludert i vurderingen.⁸⁶

Konflikten mellom de respektive interessene for foreldre på den ene siden og barnet på den andre, er blitt forsøkt eliminert ved å gjøre barnets beste prinsipp til overordnet. I tvilstilfeller vil det i utgangspunktet i norsk rett være i strid med bvl. § 4-1 å vektlegge andre prinsipper fremfor denne. Barnekomiteen presiserer også at dersom harmonisering mellom de ulike interessene ikke er mulig, må det som tjener barnet best vektlegges i større grad.⁸⁷ I EMDs praksis har det utviklet seg noen retningslinjer for hva som skal være normen i denne interesseavveiningen. Rimelighetsvurderingen er ikke forlatt, men utviklingen viser at målestokken i utgangspunktet er barnets beste, hvilke også harmonerer bedre med BK.

4.4.1 Raundalen-utvalget

Allerede da barnevernloven fikk regler om samvær, ga norsk rett et tydelig signal om at det ikke skal legges vekt på hensynet til foreldrene, når det er konflikt mellom barnets og deres interesser.⁸⁸ I NOU: 2012: 5 ble det igangsatt en utredning som skulle forsøke å få bukt med utfordrende problemstillinger i barnevernets arbeid, knyttet til anvendelse av det biologiske prinsipp. Raundalen-utvalget la frem et forslag om å innføre et fjerde førende prinsipp, «det utviklingsfremmende tilknytningsprinsipp», som skulle ved motstrid tilsidesette eller gå foran det biologiske.⁸⁹ Bakgrunnen for forslaget var å tillegge presumpsjonen om at barn har best av å vokse opp hos sine biologiske foreldre mindre vekt, da forskning viser at alvorlig svikt i tilknytnings- og relasjonsbyggingen til barnets omsorgspersoner, kan påføre det store psykiske skader i oppveksten og senere i livet. Prinsippets betydning ble særlig fremhevet i spørsmål om bosted, samvær og tilbakeføring.⁹⁰ For samværsspørsmålet var det avgjørende at

⁸⁶ Lindboe (2012) s. 48

⁸⁷ Generell kommentar nr. 14 (2013) s. 10

⁸⁸ Ot.prp.nr. 44 (1991-1992) s. 28

⁸⁹ NOU: 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet s. 86

⁹⁰ *ibid* s. 81

disse virket utviklingsfremmende for barnet. I dommen Rt. 2012 s. 1832, påpekte Høyesterett at forslaget har møtt motgang, og gir lite veiledning for gjeldende rett hva angår samværsutmålingen.⁹¹

Prinsippet fikk ikke gjennomslag, men departementet presiserte at tilknytnings- og relasjonskvalitet er et svært viktig moment i den konkrete og helhetlige vurderingen av barnets beste.⁹² Gjeldene praksis viser også en dreining mot tilsvarende. Lindboe påpeker under henvisning til utredningen at det er feil å se barnets beste og det biologiske prinsipp som kryssende hensyn, da begge ivaretar hensynet til barnets beste, men ulike sider ved denne interesse.⁹³

5 Samvær

5.1 Tilbakeblikk

Norsk rett hadde ingen regler som sikret kontakt mellom foreldre og barn etter omsorgsovertakelse i den gamle barnevernloven.⁹⁴ I forarbeidene til lovbestemmelsen av 1992 fremgår det at Barne- og likestillingsdepartementet foreslo å lovfeste en bestemmelse i samsvar med daværende Sosiallovutvalgets anbefaling. Det ble i likhet med sistnevnte bestemt at samvær skulle uttrykkelig fremgå av en lovregel, og som en rettighet da kontakt med biologiske foreldre er viktig for mange barn etter omsorgsovertakelse. Samværsrettens betydning ble forankret i at det foreligger «sterke følelsesmessige bånd mellom barna og foreldrene», å holde kontakten vedlike kan gi barnet en «følelse av kontinuitet» i livet sitt. Dette var et resultat av de funn forskning hadde vist over tid.⁹⁵

Aldgate (1980), sitert av Bunkholdt (1990) s. 63 poengterte at selv de tryggeste barna opplever separasjon som et traume, men at det ikke trenger å gi uheldige konsekvenser dersom en opprettholder barnets kontinuitet til fortid, samtid og ettertid. Dette taler for at samvær kan være nyttig, men det kan også utgjøre en påkjenning. Forskning viser at barn sliter med emo-

⁹¹ avsnitt 30

⁹² Prp.106 L (2012-2013) s. 81

⁹³ Lindboe (2012) s. 47

⁹⁴ Lov om barnevern. (LOV-1953-07-17-14)

⁹⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51.

sjonelle reaksjoner som sorg og fortvilelse når de flytter til nye omgivelser. Det oppleves som en belastning å miste kontakten med sin primære familie, og etablere ny tilknytning til andre omsorgspersoner. Ofte sitter barna med en følelse av å måtte velge mellom sine biologiske og «de nye foreldrene», hvilke kan skape en indre lojalitetskonflikt. Flere fagkyndige påpeker at barn som lever i et omsorgsmiljø, som ikke fullt ut er tilfredsstillende når det gjelder stabilitet og evne til å skape trygghet, også utvikler primærtilknytning og både savner og sørger over dem som er borte. Primærtilknytning er ikke ensbetydende med positiv tilknytning, da utrygge barn viser flere kjennetegn av klengende og oppmerksomhetssøkende karakter.⁹⁶

5.2 Gjeldende rett

Dagens rettsoppfatning beror på den tankegang at det har egenverdi for barn å ha kontakt med sine foreldre. I barnets beste vurdering vil det biologiske prinsipp inngå som et vesentlig element ved skjønnet.⁹⁷

Bvl. § 4-19 (1) og (2) lyder:

«Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre.»

Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, skal fylkesnemnda ta standpunkt til omfanget av samværsretten, men kan også bestemme at det av hensyn til barnet ikke være samvær. Fylkesnemnda kan også bestemme at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er»

Bestemmelsens første ledd fremholder betydningen av familiebåndet, og presiserer at foreldre og barn har et lovfestet rett til samvær.⁹⁸ Samværsformen er ikke nærmere regulert i lovens ordlyd, men betyr i utgangspunktet fysiske møter, hvor telefon, meldinger og annen elektronisk kontakt også er akseptert i rettspraksis og juridisk teori.⁹⁹ I høringsnotatet om forslag til ny barnevernlov fremgår det at ordet «kontakt» bør tilføyes i lovbestemmelsen.

⁹⁶ Bunkholdt (1990) s. 65

⁹⁷ Lindboe (2012) s. 46

⁹⁸ Bendiksen og Haugli (2018) s. 235

⁹⁹ I Rt. 2007 s. 1137 og Rt. 2007 s. 1157, la Høyesteretts kjæremålsutvalg til grunn at begrensninger i telefon kontakten mellom barn og foreldre er å anse som tvang hvilke krever et nytt vedtak i fylkesnemnda

Samvær skal omfatte fysiske møter, mens annen «type kontakt» omfatter telefon og sosiale medier.¹⁰⁰

Videre er retten til samvær ikke uten innskrenkninger, blant annet kan det av hensynet til barnet ikke innvilges samvær. Barnet kan også plasseres på skjult adresse.

Bvl. § 4-19 (5) setter en sperrefrist på 12 måneder for private parter dersom de ønsker endringer i vedtak om samvær fastsatt av fylkesnemnda og domstolene. Det følger av lovens forarbeidende at hensikten med en slik tidsfrist er å unngå gjentatte overprøvinger slik at barnet får ro og stabilitet rundt sin nye omsorgssituasjon.¹⁰¹ EMD oppstiller ingen slik tidssperre for når vedtaket skal oppheves. Fylkesnemnda skal også senest to år etter fra da omsorgsovertakelsen fant sted, vedta en plan for barnets framtidige omsorgssituasjon i medhold av bvl. § 4-15 (3) annet punktum.

Videre utøver barnevernet offentlig myndighet og er å betrakte som et forvaltningsorgan, jf. fvl. § 1.¹⁰² Dermed er barnevernet underlagt forvaltningslovens regler. Disse tilføyes også med saksbehandlingsregler for barnevernets virksomhet inntatt i barnevernloven kapittel 7.¹⁰³ Av særlig betydning er bvl. § 7-3 som sikrer partene sentrale rettssikkerhetsgarantier som kontradiksjon. Loven stiller blant annet vilkår om at viktige avgjørelser skal begrunnes og at bevisførselen gir «et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag».¹⁰⁴ Like fullt viser praksis at det hefter mangler i vedtak om samvær etter omsorgsovertakelse. Sørensen påpekte i en undersøkelse av 100 avgjørelser fra fylkesnemnda i starten av 2018, at samvær mellom tre og seks ganger i året ble fastsatt uten at den langvarige plasseringen var blitt redegjort for i tilstrekkelig grad.¹⁰⁵ Samme kritikk er reist av EMD mot tingrettens og lagmannsrettens praksis i de norske domfellelsene.

Annen kritikk rettet mot Norge er mangel på bruk av sakkyndige og oppdaterte vurderinger om sakens forløp. I denne sammenheng består også kritikken i uforholdsmessig vektlegging av fosterforeldrenes meninger om hvordan samvær foregår. Bvl. § 4-3 (4) konstaterer at barneverntjenesten kan engasjere sakkyndige, hvilke er den vanligste fremgangsmåten å kartleg-

¹⁰⁰ Høringsnotat av 4. april utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet (2019) s. 397

¹⁰¹ Ot.prp.nr.76 (2005-2006) s. 101

¹⁰² Forvaltningsloven 1967 (fvl.)

¹⁰³ Bvl. § 6-1

¹⁰⁴ Bok. a

¹⁰⁵ Sørensen (2020) s. 109-110

ge samværet på i norsk rettspraksis. Domstolene har også hjemmel til å utnevne sakkyndig etter tvl. § 25-2 (1), når det er nødvendig ut fra et «forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag». Vedtak fra fylkesnemnda kan videre prøves fullt ut av domstolene etter kapittel 36 i tvisteloven.¹⁰⁶ Det er forholdene på domstidspunktet som skal legges til grunn. En tidligere saksbehandlingsfeil er dermed ikke avgjørende dersom samværsrestriksjoner anses som den mest gunstige løsningen for barnet på domstidspunktet. En anke må tas til følge etter tvl. § 36-10 (3) bokstav a til d, dersom vilkårene for det er oppfylt. Videre har foreldrene partsstatus etter fvl. § 2 (1) bokstav e, og barnets prosessuelle rettigheter under saksbehandlingen skal ivaretas blant annet gjennom bvl. §§ 6-3 og 1-6.

5.3 Begrenset samvær og samværsnekt

Bvl. § 4-19 (2) hjemler retten til å nekte samvær, når det er i strid med barnets beste, jf. bvl. § 4-1. Ved vurderingen er det i rettspraksis utviklet vilkår om «spesielle og sterke grunner».¹⁰⁷

Videre inneholder bvl. § 4-19 ingen nærmere definisjon av hva som karakteriseres som «svært begrenset» eller «begrenset samvær». Det er en generell enighet i rettspraksis og juridisk teori, at samvær to ganger i året er ansett som svært begrenset.¹⁰⁸ Samvær to ganger i året er også likestilt med ikke-samvær.¹⁰⁹

I Rt. 2001 s. 14 uttales det følgende i dommen:

«(...)Barn har i utgangspunktet en rett til å bli kjent med sine foreldre. Det kan vanskelig oppnås ved et besøk hvert halvår begrenset til to timer. Etter mitt syn skal det særlige grunner til for å begrense samværsretten så sterkt. Jeg peker i denne forbindelse på at også denne retten er vernet av EMK. Det må etter domstolens praksis være klart at slike innskrenkninger krever sterke grunner».¹¹⁰

Dissensen med et flertall på 3 mot 2 handlet ikke om samværsspørsmålet men derimot adopsjonsspørsmålet.

¹⁰⁶ Bvl. § 7-24

¹⁰⁷ Høyesterett har konstatert samværsnekt i tre dommer: Rt. 2002 s. 908, Rt. 2004 s. 1046, Rt. 2014 s. 976

¹⁰⁸ Ofstad og Skar (2015) s. 182

¹⁰⁹ HR-2019-788-U avsnitt 22

¹¹⁰ Rt. 2001 s. 14 s. 24.

I dommen Rt. 2002 s. 908 gjentas samme utgangspunkt hvor det anføres et krav om «særlige og sterke grunner», hvis samværsretten skal kunne begrenses så sterkt som til to timer to ganger i året, under henvisning til ovennevnte dom og våre menneskerettslige forpliktelser.¹¹¹

Riiber fremholder også at Høyesterett oppstiller vilkåret om særlige og sterke grunner der resultatet er blitt to eller færre årlige samvær til en forelder.¹¹² Et større omfang av samvær er naturlig hvor foreldre får innvilget samvær hver for seg.

Nyere rettspraksis bruker også terminologien «spesielle og sterke grunner» for å anvende et svært begrenset samvær, jf. HR-2020-662-A.¹¹³ I dommen uttaler Høyesterett at svært begrensede samværsrettigheter er kun anvendelige hvor gjenforeningsmålet er forlatt. Utgangspunktet må modifiseres. Det fremgår av domspremissene at Høyesterett kan innskrenke samværene, dersom hensynet til barnets beste taler for det. I de tilfellene hvor hyppige samvær er urimelig belastende, vil det kunne legitimere samværsrestriksjoner i en innledende fase av saksbehandlingen uten at gjenforening er utelukket. De nye endringene harmonerer også bedre med hva som fremgår av EMDs praksis.

Samværsrestriksjoner står i sterk kontrast til menneskerettstolens målsetting om gjenforening, og må kun foretas unntaksvis i «exceptional circumstances» eller «very exceptional circumstances»,¹¹⁴ og «hvis de er motivert av et dominerende hensyn til barnets beste».¹¹⁵ En gjennomgang av EMDs praksis viser at ved foreldrenes voldsutøvelse overfor barnet, psykisk og fysisk mishandling, samt barnets reaksjoner i møte med disse vil være relevante momenter i hvorvidt det foreligger eksepsjonelle omstendigheter.

Høyesterett har i flere avgjørelser presisert at norsk rettspraksis er i samsvar med EMDs tolkning av vilkåret «exceptional circumstances».¹¹⁶ Terskelen for samværsrestriksjoner er satt høyt slik at norsk praksis ikke er på kollisjonskurs med EMK. art. 8, men beviskravet er lave-

¹¹¹ Rt. 2002 s. 908 s. 913

¹¹² Riiber (2018) s. 151

¹¹³ HR- 2020-662-S avsnitt 138

¹¹⁴ EMD bruker formuleringene noe om hverandre, uten at det er tale om to ulike vilkår eller terskel.

¹¹⁵ Jansen mot Norge avsnitt 93.

¹¹⁶ Blant annet i HR-2017-2015-A avsnitt 56, HR-2017-2015-A avsnitt 56, Rt. 2014 s. 976 s. 36

re enn «alminnelig sannsynlighetsovervekt».¹¹⁷ Allikevel kommer forskjellene til syne i beslutningsgrunnlaget. Sørensen påpeker:

«Det er en retts teknisk forskjell mellom Høyesteretts regeltilnærming om vilkåret for begrensninger i samvær, «sterke/særlige grunner», og den avveingsbaserte forholdsmessighetsvurderingen til EMD der også beslutningsprosessen har vesentlig betydning for EMDs prøvingsintensitet».¹¹⁸

Hva som vil være vurderingstemaet om et sterkt begrenset samvær etter EMDs praksis, beror på hvor ødeleggende samværsrestriksjonene er, og i hvilken grad disse svekker familiebandene slik at målet med en senere gjenforening er utelukket.¹¹⁹

5.4 Samværets formål og omfang

Norsk rett skiller mellom langvarige og kortvarige plasseringer. Vedtak om en langvarig eller midlertidig plassering av barnet, legger til rette for utfallet av samværet.¹²⁰ Det fremgår av Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 51:

«Spørsmålet om samværsrett henger sammen med spørsmål om vedtakets varighet og hva som vil være målsettingen med vedtaket. I praksis vil det være disse forholdene som bestemmer samværsrettens omfang.»

Samvær skal ivareta to formål, der barnet skal enten tilbakeføres til sine biologiske foreldre, eller for å bevare dets kjennskap til sitt biologiske opphav. Videre har formålet med omsorgsovertakelsen vært et utgangspunkt for samværsfastsettelsen, jf. uttalelsene i Rt. 1998 s. 787 s. 792, hvor det siteres fra forarbeidene:

«I de tilfellene omsorgsovertakelse antas å være midlertidig og tilbakeføring ventes å finne sted innen rimelig tid, bør det sørges for at kontakten mellom de biologiske foreldre og barnet holdes best mulig vedlike, jf. uttalelsene i NOU 1985:18 side 162. Dette tilsier etter hvert hyppige samvær av noe lengre varighet. Hvis tilbakeføring ikke

¹¹⁷ Lindboe (2012) s. 117

¹¹⁸ Barnevern og menneskerettighetene, vedlegg 4 til NOU: 2016: 16, Sørensen s. 355

¹¹⁹ Jansen mot Norge avsnitt 93

¹²⁰ Norsk lovgivning har ingen hjemmel for nærmere vilkår om langtidsplasseringer

kan påregnes eller en tilbakeføring ligger langt fram i tid, tar samvær sikte på at barnet skal få kjennskap til sitt biologiske opphav med henblikk på en eventuell senere tilknytning når barnet vokser til. Hovedmålsettingen over tid må være at også mer begrenset samvær fungerer til barnets beste ut fra barnets følelser, interesser og behov».

Omfanget skal være i samsvar med formålet bak omsorgsovertakelsen og barnets beste skal være retningsgivende her.¹²¹ Norsk rettspraksis har derfor lagt opp til få samvær ved langtids-plasseringer, for intensjonen har kun vært å vedlikeholde barnets kjennskap til foreldrene. I tillegg til at det også skal gi barnet en mer kognitiv og intellektuell forståelse av hvem de biologiske foreldrene er.¹²² På den annen side har også hensynet til stabil og god voksenkontakt, samt kontinuitet i omsorgen blitt anvendt for å legge et mer begrenset samvær til grunn.

I Rt. 2012 s. 1832 uttalte Høyesterett at antall samvær ved langvarige fosterhjems plasseringer har i de fleste tilfeller variert mellom tre og seks per år. Denne praksisen har mottatt kritikk fra mange hold. Blant annet uttalte Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter om forebygging av menneskerettskrenkelser i sin høringsuttalelse om NOU: 2016: 16 at:

"departementet i det videre lovforarbeidet bør klargjøre hvordan samværsomfang skal fastsettes, herunder at det skal gjøres en konkret helhetsvurdering i hver enkelt sak, og at det ikke er etablert en fast tålegrense for samværsomfang."¹²³

5.4.1 Endringer ved samværsfastsettelsen

I dommen inntatt i HR-2020-662-S, nyanseres samværsfastsettelsen ved at retten uttaler i avsnitt 116:

«(...)Det skal altså legges avgjørende vekt på å fastsette et samvær som er til barnets beste. Som utgangspunkt er det best for barn å ha et samvær med foreldrene som styrker og utvikler båndene mellom dem»¹²⁴

¹²¹ Rt. 1998 s. 787 s. 793

¹²² NOU: 2012: 5 s. 211.

¹²³ Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter i høringsuttalelse til NOU : 2016: 16 (2017) s. 6

¹²⁴ Se punkt 4.2.1

Utsagnet innebærer et brudd med den langvarige praksisen på antall samvær som har vært praktisert ved langvarige fosterhjems plasseringer, og formålet bak disse. Høyesterett konstaterer at rettstilstanden må avklares på dette punkt og viser til dommen Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 37. Sistnevnte kan ikke forstås som et utgangspunkt for at samværets omfang mellom 3 og 6 ganger er en norm ved langvarige plasseringer. Det er ingenting i veien for at fylkesnemnda tidlig i saksbehandlingen postulerer at plasseringen blir langvarig, så lenge det ikke påvirker samværene. Det avgjørende er at disse praktiseres på en slik måte at det ivaretar målet med en senere gjenforening, uten å tilsidesette barnets beste. Med andre ord stilles det krav til samværets hyppighet. Et formål med å sikre barnets kjennskap til sitt biologiske opphav er kun aktuell i de tilfeller der gjenforeningsmålet er forlatt.

5.4.2 Et krav om minstenivå?

I saken K.O. og V.M. mot Norge (2019), avsnitt 69, uttalte EMD at det ikke kan gå flere uker eller måneder mellom hver kontaktperiode, dersom det skal ivareta et mål med senere familiegjenforening. Det kan imidlertid ikke tolkes som en anvisning på et minstenivå, da samvær skal fastsettes ut ifra en konkret vurdering.¹²⁵ En gjennomgang av rettspraksis viser at EMD har akseptert samværsnekt på over ett år ut ifra hensynet til barnas behov for positiv utvikling og utvidet disse gradvis, slik tilfelle var i saken S.J.P. og E.S. mot Sverige (2018). Et flertall på 6 dommere mente samværsinnskrenkninger i en innledende fase var nødvendig da det forelå slike «exceptional circumstances» som talte for ikke-samvær.¹²⁶ Uttalelsen må derfor tolkes i sammenheng med omstendighetene i den enkelte sak. I dommen K.O. og V.M. mot Norge (2019), fungerte samværet godt, og det var snakk om et barn med adekvat utvikling. Dets behov for ro var heller ikke tilstrekkelig opplyst, fremholdt EMD, som kunne eventuelt legitimere at det gikk flere intervaller mellom samværene. I storkammerdommen HR-2020-662-S, tar retten direkte stilling til spørsmålet, og forstår uttalelsen som at det skal gis så mye samvær som mulig, uten at det påfører barnet urimelig belastning.¹²⁷

¹²⁵ HR-2020-662-S avsnitt 124

¹²⁶ S.J.P. og E.S. mot Sverige avsnitt 115

¹²⁷ avsnitt 134

5.4.3 Usikkerhet knyttet til plasseringen

Det kan være vanskelig å ta stilling til samværsspørsmålet når det er knyttet usikkerhet ved plasseringen. I slike tilfeller er gjenforeningsspørsmålet fremdeles «åpent», hvilke kan tale for hyppigere samvær. Ofte har nemnda begrenset sakkunnskap, da man ikke vet hvordan barnet takler kontakt med foreldrene. Det innebærer at nemnda må observere barn og foreldre i perioden etter omsorgsovertakelsen, som igjen krever at det går noe tid før endelige avgjørelser vedtas. Det sentrale i disse avgjørelsene er at det dreier seg om foreldre i en situasjon som har forutsetninger og evne til å enten ha gode samvær eller få tilbake omsorgen. Ved alvorlig omsorgssvikt kommer ikke usikkerhet knyttet til plasseringen på spissen. Det er i gråsonen Norge er kritisert for sin samværspraksis, da vi altfor tidlig i saksbehandlingen legger til grunn plasseringens formål.

5.5 Fylkesnemnda og fastsettelse av samvær

Det er fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker som fatter vedtak om samvær, jf. bvl. § 4-19 (2). Dette samværet blir også betegnet som et minimumssamvær, som barneverntjenesten ikke kan innskrenke. Den setter en minstegrense for hva som skal gjennomføres, og ytterligere begrensninger krever et nytt vedtak i fylkesnemnda.¹²⁸ Derimot kan barneverntjenesten praktisere samværene i større omgang, såfremt det ikke er i uoverensstemmelse med de forutsetninger som fremgår av nemndas vedtak og hensynet til barnets beste.¹²⁹

I Rt. 1996 s. 1864 presiserte Høyesterett at samværsregler etter barneloven ikke har overføringsverdi på barnevernets samværspraksis. Begrunnelsen er hensynene bak vurderingen, da det ikke alltid er omsorgssvikt med i bilde når det er tale om skilsmisser eller separasjon.¹³⁰

Det fremgår av utviklingslinjer i rettspraksis at fastsettelse av samværets omfang beror på en skjønnsmessig helhetsvurdering. I denne helhetsvurderingen er det prinsippet om barnets beste som må være styrende.¹³¹ Mest sentrale er at det skal legges vekt på å gi barnet stabil og

¹²⁸ Ofstad og Skar (2015) s. 190

¹²⁹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 52

¹³⁰ Rt. 1996 s. 1684 s. 1694

¹³¹ Rt. 2002 s. 908 s. 912

god voksenkontakt, jf. bvl. § 4-1 annet punktum.¹³² Det må også i helhetsvurderingen tas i betraktning i hvilken grad samvær utgjør en belastning for barnet, da dets sårbarhet kan tilsi at det er variasjoner mellom hva det individuelle barnets tålegrense er. EMD anlegger også en helhetsvurdering av saken til grunn og foretar til slutt en rimelig avveining mellom de kryssende hensyn.¹³³

Herunder skal redegjøres for de momenter utviklet i rettspraksis og barnefaglig forskning, som er av betydning for samværsspørsmålet og hvordan norsk rett og EMD anvender disse.¹³⁴

5.5.1 Barnets mening

Barnets mening står sentralt da spørsmål om samvær skal avgjøres.

Fra norsk rettspraksis vises det til dommen inntatt i Rt. 2004 s. 1046. Spørsmålet i saken var hvorvidt foreldrene skulle få samvær med sin datter. Betydningsfullt for Høyesteretts oppfatning var jentas vegring mot samværene, som kom direkte til uttrykk i sakkyndiges erklæringer. Hun ytret klart og tydelig at hun ikke ville besøke dem.¹³⁵ I avsnitt 60 viste Høyesterett til bvl. § 6-3, hvor det fremgår av annet punktum at barnets mening «skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet». Barnet skal ikke føle press til å uttale seg, verken er det pliktig etter loven.¹³⁶ Dette har sitt grunnlag i at barnet allerede befinner seg i en sårbar situasjon. Det å gi uttrykk for egne meninger kan utgjøre en ytterligere påkjenning.

I vurderingen av hvorvidt barnets mening skulle tillegges vekt, uttalte Høyesterett, at det ikke forelå noe grunn til å tro at barnets synspunkter var påvirket av noe type form for lojalitetskonflikt overfor fosterforeldrene, da sistnevnte stilte seg positivt til samværene. Samtidig var det de sakkyndige som sto for utredningen av barnets synspunkter. Det avgjørende for retten var hvor grunnfestet motviljen var da barnets mening ble sett i sammenheng med hennes forsinkede utvikling. Retten bemerket: «De sakkyndige omtaler Cs vegring som særlig «basstant», og de uttaler at hun viser ubehaget på en spesielt «sterk og utvetydig måte».¹³⁷ I denne saken kom en enstemmig Høyesterett frem til at det ikke skulle tilkjennes samvær. En hoved-

¹³² Bendiksen og Haugli (2018) s. 238

¹³³ Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) avsnitt 203

¹³⁴ Stang og Baugerud (2018) s. 63 - 64

¹³⁵ Rt. 2004 s. 1046 avsnitt 57

¹³⁶ Bvl. § 1-6, bestemmelsen ble inntatt først i barnevernloven i 2018. Prop. 169 L (2016-2017) s. 44

¹³⁷ Rt. 2004 s. 1046 avsnitt 73

årsak i tillegg til barnets mening, var foreldrenes mishandling av jenta som «mest sannsynlig» reaktiverte hennes traumer fra omsorgssvikten, uavhengig av hvordan samværene foregikk.

Det oppstilles ingen unntak, i lovens ordlyd, fra barnets ubetinget rett til å medvirke i sin egen sak, jf. grl. § 104 (1), BK. art 12 og bvl. § 6-3.¹³⁸ Allikevel har en enstemmig Høyesterett åpnet for unntak og blitt kritisert for å tilsidesette barnevernlovens ordlyd i en kjennelse inntatt i HR-2019-2301-A.¹³⁹ Saken gjaldt spørsmål om et barn, som har fylt 7 år, har et ubetinget rett til å bli informert og å uttale seg i sak om endring av samvær, jf. bvl. § 6-3 (1). Unntaket er forankret i bvl. § 4-1, hvor enkeltsituasjoner tilsier at barnets rett til å komme med en uttalelse må tilsidesettes av hensynet til barnet selv. I ovennevnte kjennelse var det særegne forhold ved barnet som «reaktiv tilpasningsforstyrrelse» og «post traumatisk stresslidelse», som ikke gjorde det forsvarlig å la han få uttale seg om samværsspørsmålet. Det ble vist til lagmannsrettens oppfatning fra sakkyndige erklæringer at en eventuell høring ville være skadelig, da gutten ved en tidligere anledning hadde reagert med uro og økt angst når han fikk muligheten til å gi uttrykk for sin mening. Til dette uttaler Haugli at noen rettigheter er absolutte, og slik er retten til å bli hørt. Selve samværet er del av barnets liv, hvor det må tilrettelegges for å høre barnet på en klok måte.¹⁴⁰

Dersom barnet uttrykkelig motsetter seg eller viser sterk motvilje når samvær skal gjennomføres, vil det i slike tilfeller være en presumpsjon om at samvær er i strid med barnets beste. Men dette må vurderes konkret. I saken C mot Finland (2006) konstaterte EMD at det på ett viss punkt er meningsløst å tvinge barn til samvær når de viser motstand, for det kan være uheldig og potensielt skadelig.¹⁴¹ Domstolen uttalte:

«(..)is generally accepted that courts must take into account the wishes of children in such proceedings. On a practical basis, there may also come a stage where it becomes pointless, if not counter-productive and harmful, to attempt to force a child to conform to a situation which, for whatever reasons, he or she resists».¹⁴²

¹³⁸ I HR-2016-2314-U, uttalte også Høyesteretts ankeutvalg at bvl. § 6-3 om barns rett til å bli informert og gis anledning til å uttale seg, ikke åpner for unntak.

¹³⁹ Unntak ble også oppstilt i Rt. 2004 s. 811 i en sak etter barnelova.

¹⁴⁰ Haugli (2020) s. 14

¹⁴¹ Tilsvarende i saken Süss mot Tyskland avsnitt 90. Datterens vegring mot å se far var mer tungtveiende.

¹⁴² C mot Finland avsnitt 57

Saken var i utgangspunktet en barnefordelingssak, men illustrerer hvordan EMD vektlegger barnets vilje ved samværs spørsmålet, og krever samtidig en tilstrekkelig vurdering av deres mening. I utgangspunktet uttrykte EMD misnøye ved at finsk Høyesterett, i tråd med nasjonal lovgivning ga barnas mening vetorett som på daværende tidspunkt hadde fylt 12 år. I begrunnelsen tok domstolen høyde for barnas vegring mot samværene med far, og anså det som en meget relevant begrunnelse. Men påpekte samtidig at motviljen også kunne være et resultat av manipulasjon fra mors partner som ville ha omsorgsretten for barna, etter at den biologiske moren var død. Disse hadde siden samlivsbruddet bodd sammen med sin mor og hennes partner. Finsk Høyesterett ble videre kritisert for at det ikke var innhentet ytterligere bevis eller en ekspertuttalelse som kunne avklare den sterke motstanden barna uttrykte. I tillegg hadde ikke nasjonale myndigheter tilstrekkelig overveid de konsekvensene en varig atskillelse fra faren ville innebære for disse.¹⁴³ En mangelfull avveining av de kryssende hensyn medførte konvensjonsbrudd på fars prosessuelle rettigheter. Men EMD aksepterte med ikke-krenkelse på at faren ble nektet samvær i påvente av saksgangen, og at han heller ikke fikk innvilget samvær etter å ha tapt omsorgssaken da vedkommende selv ikke hadde påberopt samværsretten.

I saken S.J.P. og E.S. mot Sverige (2018) kom EMD frem til at det ikke forelå krenkelse i retten til familieliv. Faktum i saken handlet om tre barn som tidligere hadde vært utsatt for vold, manglende omsorg og kidnappingsfare. Det ble vist til at svenske myndigheter hadde aktivt jobbet for en potensiell gjenforening i fremtiden, ved at disse evaluerte samværsrestriksjonene hver tredje måned og utvidet omfanget gradvis under oppfølgingen.¹⁴⁴ Det var også av betydning at samværene utviklet seg i positiv retning og at barna fikk nytte av dem. Det grunnleggende i EMDs vurdering var i tillegg barnas mening.¹⁴⁵ I avsnitt 119 uttalte domstolen:

«(...)Importantly, the extent of the contact rights appears to be in line with the express wishes of the children. Therefore, the Court is satisfied that the contact restrictions were necessary with regard to the best interests of the children».

I en senere interesseavveining uttalte EMD at nasjonale myndigheter hadde i tilstrekkelig grad tatt hensyn til foreldrenes interesse i å ha kontakt med sine barn, og samværsrestriksjonene i en innledende fase var nødvendig på grunn av barnas ønske og utvikling.

¹⁴³ ibid avsnitt 58, 61

¹⁴⁴ S.J.P. og E.S. mot Sverige (2018) avsnitt 118

¹⁴⁵ ibid avsnitt 108.

Tatt i betraktning norsk og EMDs praksis, kan man utlede at barnets mening tillegges stor vekt når det gjelder samvær. I vurderingen av hvor stor betydning barnets mening skal tillegges, må sees i sammenheng med prinsippet om barnets beste.¹⁴⁶ Det må også tas forbehold om at barnets motstand ikke skyldes ytre årsaker. Dersom det uttrykkelig motsetter seg samvær vil det etter norsk og EMDs syn være et argument for samværsnekt eller et svært begrenset samvær. Gjenforeningsmålet vil ikke nødvendigvis være utelukket.

5.5.2 Forhold ved barnet

Forhold ved barnet er et sentralt moment ved fastsettelse av samvær. Barnet kan vise tegn på å være robust, til tross for å ha vært utsatt for omsorgssvikt med potensiell fare for utviklingsforstyrrelser senere. I dommen inntatt i Rt. 2002 s. 908 konstaterte Høyesterett at barnet var mer skadet som følge av omsorgssvikten enn tidligere antatt.¹⁴⁷ Dette medførte at det meget begrensede samværet på to timer to ganger i året resulterte i samværsnekt. Barnet ble av en psykolog beskrevet som «sterkt skadet».¹⁴⁸

I dommen *Rieme mot Sverige* (1992) ble barnet betegnet som sårbart med tegn til psykosomatiske problemer. Domstolen anså det som riktig å la henne få bo hos fosterfamilien slik at kontakten med far skjedde gradvis over tid.¹⁴⁹ Farens anførsler om at innskrenkninger i samværsretten under saksbehandlingen, og at nasjonale myndigheter bevisst forhindret en gjenforening førte ikke frem. EMD konstaterte at de anså samværene annenhver uke med overnatting, i tillegg til fellesferier med varighet opptil en uke, i tråd med EMK. art. 8. Det var i utgangspunktet forhold hos barnet som var avgjørende for begrensinger i samværsretten, og som gikk foran farens gjenforeningsinteresse.

Tilsvarende var tilfelle i saken *S.J.P. og E.S. mot Sverige* (2018), hvor samværsrestriksjonene ble ansett som nødvendige, da barnas særlige behov for fortsatt positiv utvikling og beskyttelse mot skade talte for det. De eldste barna meddelte overfor nasjonale myndigheter at de ble

¹⁴⁶ *Elsholz mot Tyskland* avsnitt 52, *Olsson mot Sverige* avsnitt 89, *Rieme mot Sverige* avsnitt 73 er noen av avgjørelser hvor EMD fremhever viktigheten av barnets ønske.

¹⁴⁷ Rt. 2002 s. 908 s. 915

¹⁴⁸ *ibid* s. 914

¹⁴⁹ *Rieme mot Sverige* avsnitt 70

utsatt for vold fra faren. Omsorgssvikten hadde også påført barna en forsinket utvikling i deres psykososiale utvikling, når det gjelder blant annet språk og evne til kommunikasjon. Det ene barnet hadde spesielle behov på grunn av sin ADHD-diagnose, mens «B» ble betegnet som bemerkelsesverdig stille og unnvikende med klare indikasjoner på traumer.¹⁵⁰

De ulike forholdene ved barnet er sentrale momenter i samværsfastsettelsen, både etter EMDs og norsk rettspraksis. Det kan ikke innvilges et samvær som er skadelig for barnet, om det så nedtoner gjenforeningsmålet i nær fremtid. I avveiningen er det viktig at saksforholdene er opplyst i tilstrekkelig grad hvor foreldrenes gjenforeningsinteresse også er vurdert.

5.5.3 Barnets sårbarhet og behov for ro og stabilitet

Høyesterett har ofte trukket frem barnets behov for ro og stabilitet når den må forholde seg til nye omsorgspersoner.¹⁵¹ Det er et hensyn som står sterkt ved samværsfastsettelsen. Meningen er å unngå forstyrrelser i barnets tilknytning til nye mennesker og omgivelser. Behovet for stabilitet er også forankret i en forutsigbar hverdag for barnet.

I Rt. 2002 s. 908, uttalte Høyesterett på side 914 om barnets sårbarhet:

«Spørsmålet er om selv et så begrenset samvær med moren vil utsette B for en risiko for skade som ikke kan aksepteres. Viktig i denne vurderingen er Bs spesielle sårbarhet sett i sammenheng med morens atferd under de samværene som er gjennomført.»

EMD viser også til barnets behov for ro og stabilitet i sin nye omsorgssituasjon. Samværene kan begrenses eller bortfalle dersom det kan skade barnets helse og utvikling. Dette er ofte formulert i EMDs praksis som: «(...) protecting a child in a situation which is assessed as seriously threatening his or her health or development».¹⁵² Foreldre har ikke krav på slike tiltak, også når dette er tilfelle ved samværene. Den faktiske gleden og formålet kontakten skal ivareta, er fraværende og utgjør ingen «egenverdi» for barnet. Det vil i slike tilfeller heller ikke være i barnets interesse å verne om familielivet. I slike situasjoner anviser konvensjonspraksis at samværene bør skje gradvis.

¹⁵⁰ S.J.P. og E.S. mot Sverige (2018) avsnitt 96, 119

¹⁵¹ Blant annet i Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 40, Rt. 2015 s. 110 avsnitt 63

¹⁵² A.S. mot Norge (2019) avsnitt 61, Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) avsnitt 211

Barnets behov for ro og stabilt miljø er også fremhevet i dommen Dolhamre mot Sverige (2010). I saken ble samværsrestriksjoner fra nasjonale myndigheter ikke ansett å være i strid med EMK. art. 8 under henvisning til: «The decision to prolong these restrictions (...) was based on the children's need for a calm and stable environment».¹⁵³ Begrunnelsen var særlig forankret i barnets sårbarhet og negativt samkvem med foreldrene. Ved en senere avveining ble restriksjonene ansett som nødvendige ut fra hensynet til barnets beste.

I saken K.O. og V.M. mot Norge (2019) hadde fylkesnemnda fastsatt et samvær på to timer to ganger i halvåret. En rettslig overprøving av vedtaket i tingretten økte samværene til seks ganger i året. EMD ettersøkte en grundig begrunnelse på hvorfor et større antall samvær ikke var bra for barnet, da det ble ansett for å ha normal utvikling. Det ble vist til at samværene fungerte godt, men det begrensede antallet ble stående med henvisning til en utilstrekkelig begrunnelse i barnets behov for stabilitet. EMD påpekte at nasjonale myndigheter skulle tilrettelagt flere samvær, uten å utsette barnet for «undue hardship», altså urimelig belastning. Innholdet i begrepet blir ikke redegjort for nærmere, og det sies heller ikke noe om hvor domstolen setter terskelen for barnets tålegrense. Noe diskutabelt skimtes det at EMD legger terskelen høyere i motsetning til norsk rett.

I Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) uttalte EMD at tingrettens¹⁵⁴ begrunnelse var mangelfull i forhold til barnets sårbarhet.¹⁵⁵ Mindretallet i flertallet reagerte på hvorfor barnet fremdeles ble beskrevet som sårbart etter mange år i fosterhjem. Dessuten hadde tingretten vektlagt to å gamle sakkyndige rapporter i sin avgjørelse, hvor EMD anså vurderingen av mors omsorgsevne og barnets sårbarhet basert på et lite oppdatert faktum.¹⁵⁶

En gjennomgang av EMDs praksis viser tydelig at domstolen krever eksplisitt identifikasjon og begrunnelse for det inngrepet man mener er nødvendig. Barnets behov for ro og stabilitet må også begrunnes tydeligere.

¹⁵³ Dolhamre mot Sverige (2010) avsnitt 124

¹⁵⁴ TNNN-2011-207059

¹⁵⁵ Strand Lobben mfl. mot Norge avsnitt 164, 224

¹⁵⁶ ibid avsnitt 222-224

5.5.4 Barnets reaksjoner

Barnets reaksjoner må anses i sammenheng med selveste omsorgssvikten, da det ofte er sårbart og traumatisert etter å ha vært gjennom omsorgssvikt.¹⁵⁷ Retten vektlegger dets reaksjoner ved samværsvurderingen for å skåne det fra en eventuell retraumatisering. Ofte kan barn gjenoppleve minner fra selveste omsorgssvikten før, under og etter samværene. Disse kan komme til uttrykk blant annet gjennom angst, søvnproblemer, gjentatte mareritt, aggresjon, passivitet og konsentrasjonsvansker samt uro.¹⁵⁸ Barnets sårbarhet er også forankret i flere flytteprosesser når omsorgsovertakelsen er en realitet, hvilke utsetter barnet for mer risiko og ustabilitet.

I Rt. 2002 s. 908 ble også barnets reaksjoner etter samværene fremhevet i vurderingen:

«Da barnevernet i 1998 vurderte om samværene burde reduseres, hadde det sammenheng med de sterke reaksjonene B ofte fikk etter samværene; det er blant annet opplyst at hun hadde fått diaré som kunne vare i over en uke, og ofte ble fulgt av et ildrødt utsllett».¹⁵⁹

Barnets reaksjoner står også sentralt i EMDs praksis. I saken Levin mot Sverige (2012) uttalte domstolen om barnets reaksjoner før, under og etter samværene:

“Moreover, from the very negative physical and mental reactions of the children before, during and after meetings with the applicant, notably their anxiety, bed wetting, nightmares and the regression in their development, the domestic courts found that the applicant’s contact rights had to be limited in order to protect the children from further harm to their development and health and to ensure that they would have some stability and calm in their daily life.”¹⁶⁰

I avveiningen ble samværsrestriksjoner ansett som påfallende, da møtene med mor kunne utgjøre fare for tilbakefall på barnas helse og utvikling. Retten anførte at de ikke kunne se bort fra at det ene barnet hadde vist klare tegn på frykt i møte med klageren. Her aksepterte EMD et samvær på 4 ganger, med 4 timers varighet ut fra hensynet til å beskytte barna. Morens

¹⁵⁷ Blant annet i HR-2017-2015 avsnitt 39

¹⁵⁸ From (2020) s. 54-56

¹⁵⁹ Rt. 2002 s. 908 s. 914

¹⁶⁰ Levin mot Sverige avsnitt 65

interesser var også ivaretatt i tilfredsstillende grad gjennom saksbehandlingen ifølge domstolen.¹⁶¹

EMD ser ut til å kreve mer presise og grundige utredninger av barnets reaksjoner. Dette ble særlig fremhevet i Strand Lobben mfl. mot Norge. Fosterforeldrene og tilsynsfører bemerket at barnet etter samvær slet med utrøstelig gråt og større søvnbehov. Han viste også tegn til vegring og resignasjon for kontakt med mor. Fraksjonen i flertallet påpekte at barnets reaksjoner under samværene bygget på et svakt bevisgrunnlag.¹⁶² Morens faktiske omsorgsevne ble vurdert ut fra to timer samvær fire ganger i året, under tilsyn og fostermorens tilstedeværelse. EMD påpekte at disse forholdene ikke lot moren og barnet få en tilknytning til hverandre under frie omstendigheter. Myndighetene hadde også gjort for lite til å finne alternative metoder for at samværene kunne fungere bedre.¹⁶³ Kvaliteten i kontakten var ikke sett fra et slikt perspektiv tilstrekkelig godt ivaretatt, med det faktum at moren var negativt innstilt til tilsyn og fostermors tilstedeværelse. Mindretallet i flertallet mente at det ikke var gjort nok for å gjenforene mor og barn tidligere i saksbehandlingen. Fraværet av gjenforeningsmålet la et begrenset samvær til grunn allerede i startfasen. Denne feilen fikk en forplantningseffekt gjennom hele saken.¹⁶⁴

Lignende problematikk ble fremhevet i dommen A.S. mot Norge (2019). Fosteremor rapporterte om sterke reaksjoner fra samværene, med blant annet søvnproblemer, hyperaktivitet, oppkast og sengevæting. Barnets biologiske mor og de personlige psykologene hun hadde engasjert i saken, mente at reaksjonene var et uttrykk for barnets savn overfor henne.¹⁶⁵ EMD kritiserte tingrettens begrunnelse, ved at barnets respons under samværene ble tolket som reaktivering av hans traumer uten at dette var nærmere begrunnet, jf: «without any further explanation».¹⁶⁶ Mors anmodning om å utnevne en sakkyndig for en oppdatert utredning, ble heller ikke tatt til følge. Videre hadde tingretten kun støttet seg på fostermors uttalelser om barnets reaksjoner, og som en pedagogisk veileder i barnehagen også hadde lagt merke til.

Det man kan utlede av dommene er at EMD ikke legger en automatisk årsakssammenheng mellom samværene og barnets reaksjoner. Det er ingen presumpsjon at barnets reaksjoner

¹⁶¹ ibid 68,69

¹⁶² Strand Lobben mfl. mot Norge 221

¹⁶³ ibid avsnitt 221.

¹⁶⁴ ibid avsnitt 208

¹⁶⁵ A.S mot Norge avsnitt 67, 68

¹⁶⁶ ibid avsnitt 69

skyldes samværene. Menneskerettsdomstolen ser ut til å kreve grundige utredninger med fag-ekspertise for tolkningen av disse.

5.5.5 Foreldrenes personlige egenskaper og livssituasjon

Det er flere forhold ved foreldre som er avgjørende for samværsspørsmålet. Det kan være tale om alt fra manglende samarbeidsvilje og problemer med fosterforeldre, eller biologiske foreldre som er utagerende, påvirket av rusmidler og sliter med omfattende psykiske problemer. Det må presiseres at alvorlige psykiatriske diagnoser og rusmisbruk ikke i seg selv er årsaker til samværsrestriksjoner. Det vesentlige er hvordan slike karaktertrekk påvirker barnet under samværene.¹⁶⁷ Det er tilfeller i norsk rettspraksis hvor foreldre med rusproblemer og kriminell bakgrunn har blitt tilkjent begrenset samvær. I dommen Rt. 2012 s. 1832, ble farens samvær med barnet fastsatt til to ganger i året, med en varighet på to timer. Høyesterett konstaterte at to årlige samvær var nok til å bevare barnets kjennskap til faren. Barnets mor fikk også redusert samværene, for selv om hun viste tegn til positiv utvikling, var hennes forhold til rusmidler ansett som uavklart.¹⁶⁸

I fylkesnemndas vedtak i saken K.O. og V.M. mot Norge (2019) var det flere oppsiktsvekkende forhold hos foreldrene som dannet grunnlaget for samværsrestriksjoner i tingrettens¹⁶⁹ vurdering. Faren var tidligere straffedømt for en rekke kriminelle handlinger, med en bakgrunn som «torpedo», og et alvorlig rus og sinne problematikk. Moren ble også betegnet som psykisk syk med suicidale tendenser. I saken forelå det et omfattende konfliktnivå mellom partene og det norske barnevernet. En gjennomgang av EMDs praksis viser at samarbeidsproblemer mellom barneverntjenesten og foreldre vektet mindre i avveiningen, i motsetning til norsk rettspraksis, men ikke alltid. I saken S.J.P. og E.S. mot Sverige (2018) ble samværsnekt ikke ansett som konvensjonsstridig da foreldrene protesterte mot å samarbeide og motta hjelp. Utgangspunktet om samarbeid ble stilt som en forutsetning for at samvær skulle gis.¹⁷⁰

Det spesielle i denne saken var at datteren hadde blitt tilbakeført til foreldrene før EMD tok stilling til saken, hvor sistnevnte konstaterte brudd på EMK. art 8, hva gjelder samværs-

¹⁶⁷ Bunkholdt (1990) s. 73.

¹⁶⁸ Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 45-46

¹⁶⁹ TOSLO-2011-207059

¹⁷⁰ S.J.P. og E.S. mot Sverige avsnitt 11

restriksjonene. EMD utelukker ikke alvorlige forhold hos foreldre som potensielt kan være farlige for barn, men det avgjørende i foreliggende sak var at samværene fungerte godt. I en annen (barnefordelingssak) hvor faren led av alvorlig sinnslidelse, ble samværsnekt inntil tre år ansett som ikke konvensjonsstridig.¹⁷¹

I dommen Rt. 2002 s. 908 som nevnt tidligere, kom Høyesterett frem til at det forelå spesielle og sterke grunner til å nekte samvær. Et av vurderingsgrunnlagene var hvilken virkning morens psykiske problemer hadde hatt for barnet. Den sakkyndige uttalte:

«Jeg har tidligere vurdert A som lidende av en avhengig personlighetsforstyrrelse, som betyr angst for å være alene, men som også medfører problemer i relasjoner (...) På bakgrunn av de foreliggende opplysningene vurderer jeg det også slik at hun lider av tankeforstyrrelser med paranoide trekk.»¹⁷²

Det ble også observert at moren hadde en avvisende og straffende holdning overfor datteren, og hadde tidligere slått det flere ganger i ansiktet med flat hånd. Barnet hadde vist sterke affeksjoner i møte med mor, hvor hun kunne bli engstelig, regressiv og overaktiv. Slike tegn ser man ofte hos barn som har vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt fremholdt den sakkyndige.¹⁷³

Forhold hos foreldre kan også endre seg i tiden etter omsorgsovertakelsen. Positiv utvikling kan resultere i en økning av samværene, slik tilfelle var i Rt. 2001 s. 14. I saken nektet Høyesterett, under dissens, tvangsadopsjon av det ene barnet da mors positive utvikling ble betegnet som «oppsiktsvekkende». Tidligere hadde moren blitt karakterisert som en kvinne med «alvorlige personlighetsmessige» vansker med lite forutsetninger til bedring av Fylkesnemnda. Høyesterett viste til rapporter fra barnevernsenteret og en psykolog om morens utvikling:

«A, slik jeg kjenner og forstår henne i dag, er en person som arbeider hardt og målbevisst for å komme ut av gamle mønstre som har brakt så mye vondt inn i livet hennes. Hennes arbeid med å skape seg et trygt og selvstendig liv kommer til å fortsette. For hennes tre eldste barn vil det å få bli kjent med en mor som har klart å snu en negativ utvikling til en positiv utvikling være viktig. Dette punktet bør, etter min mening, også tillegges vekt».

¹⁷¹ Skugor mot Tyskland (2010)

¹⁷² Rt. 2002 s. 908 s. 915

¹⁷³ I.c.

Høyesterett påpekte videre at samværsretten var fullt utnyttet av moren overfor sine tre barn hvor guttene opplevde samværene som vanskelige til å starte med, men som senere utviklet seg til å bli «hyggelige».¹⁷⁴

Betydningen av forbedring i foreldrenes omsorgsevne er også relevant ved EMDs praksis. I dommen A.S mot Norge ble tingrettens vurdering kritisert for å avvise alle bevis som talte i favør av moren. Hennes anførsler om at omstendighetene hadde endret seg siden tingrettens beslutning om å opprettholde vedtaket om omsorgsovertakelse, ble ikke tatt til følge. Morens innsats for å få bedre omsorgsevne ved at hun gjennomførte kurs for foreldre og jobbet som barnehageassistent i et halvt år, ble også ansett som uvesentlig da saken igjen ble brakt inn for ny rettslig overprøving i tingretten.¹⁷⁵ I sistnevnte hadde moren begjært å få opphevet vedtaket om omsorgsovertakelse, subsidiært få økt samværsomfanget. Det allerede svært begrensede samværet på to ganger i året av en times varighet ble redusert til samværsnekt, i tillegg til at barnet ble plassert på hemmelig adresse. EMD konstaterte med menneskerettskrenkelse ved at morens interesser ikke var tilstrekkelig ivaretatt.

En oppfølging av foreldrenes egenskaper kan gi store forskjeller i avgjørelsene. I Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) hadde moren i påvente av saksgangen over tingrettens vurdering, giftet seg og fått enda et barn som hun har omsorgen for. Tingrettens beslutning hva gjelder tvangsadopsjon var derfor betimelig når det ble vist til morens manglende omsorgsevne.¹⁷⁶

5.5.6 Hensynet til kulturell identitet

En problemstilling som ofte kommer på spissen er barn som plasseres i fosterhjem med forskjeller i etnisitet fra deres biologiske familie. Ved valg av plasseringssted skal man ta «tilbørlig hensyn» til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn fremholder bvl. § 4-15 (1) annet punktum. Hensikten er å unngå at barnet mister kontinuitet og kontakt med sin opprinnelse. Bvl. § 4-19 inneholder ingen slik bestemmelse, men det fremgår av NOU: 2016: 16 at dette er et hensyn som skal vektlegges i alle handlinger og avgjørelser knyttet til barnet

¹⁷⁴ Rt. 2001 s. 14 s. 24

¹⁷⁵ TOSLO-2014-188819

¹⁷⁶ Strand Lobben mfl. mot Norge, flertallet i flertallet avsnitt 220

og ikke bare ved valg av bosted.¹⁷⁷ Det vil si at dette også er et hensyn som gjør seg gjeldende i spørsmål om samværsaker. Hensynet til kulturell identitet ved separasjon fra foreldre følger også av BK art. 20 nr. 3.¹⁷⁸

Samværsrestriksjoner vil utgjøre store konsekvenser for barnets utvikling av egen kulturell identitet påpeker Stang og Baugerud (2018). Samtidig må hensynet til kulturell identitet vike for andre hensyn som for eksempel ved barnets behov for beskyttelse og stabilitet under samværene.¹⁷⁹ Det er ikke gitt at kulturhensynet øker samværets omfang, men kan være et godt argument mot samværsnekt. I dommen inntatt i Rt. 2015 s. 110 anså Høyesterett besøkskontakt på to timer to ganger per år som nok til å ivareta barnets etniske tilknytning til moren som var filippinsk.¹⁸⁰

I en annen dom inntatt i Rt. 2014 s. 976, opphevet Høyesterett lagmannsrettens avgjørelse, da saken var for dårlig opplyst og hensynet til barnets kulturelle identitet ikke var tilstrekkelig vektlagt i vurderingen. Faktum i saken var en kvinne som ble nektet samvær med sin datter, fordi barnets morfar utgjorde bortføringsfare. I totalvurderingen argumenterte retten for at det ikke var til barnets beste å bli fratatt den eneste muligheten til å bli kjent med sin kulturelle identitet, da dette var en langvarig fosterhjemsplassering. Førstvoterende viste blant annet til FNs BK. art. 30, SP art. 27 og Europarådets rammekonvensjon¹⁸¹ art. 5. Sistnevnte pålegger statene en plikt til å legge forholdene til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur i samsvar med sin identitet.¹⁸² Ved ny vurdering konkluderte Lagmannsretten¹⁸³ igjen med at det ikke skulle tilkjennes samvær da bortføringsfaren var reell, og viste til at verken BK, EMK eller Europarådets rammekonvensjon kunne føre til et annet resultat, da foreldrene ikke har en ubetinget rett til samvær dersom det er til skade for barnet. Saken ble deretter klaget inn for EMD, hvor avskjæring av samvær ble ansett som konvensjonsstridig. Norske myndigheter ble sterkt kritisert for å ikke ha balansert mellom det biologiske og barnets beste prinsipp. Menneskerettsdomstolen bemerket i sin begrunnelse at

¹⁷⁷ NOU: 2016: 16 s. 35

¹⁷⁸ Generell kommentar (2014) s. 13 avsnitt 56

¹⁷⁹ Stang og Baugerud (2018) s. 100. Rt. 2004 s.

¹⁸⁰ Rt. 2015 s. 110 avsnitt 65

¹⁸¹ Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter 1995.

¹⁸² Konvensjonen er ratifisert av Norge

¹⁸³ LB-2014-173958

Lagmannsretten hadde i avveiningen, manglende fokus på en mulig gjenforening, og for ensidig vektlegging på å beskytte barnet mot en potensiell bortføring. Det er helt avgjørende å vurdere hvordan det påvirker barnet å bli separert fra sin biologiske mor. En separasjon i dette tilfelle ville også innebære at hun ble fremmed for sin rom identitet.¹⁸⁴ EMD aksepterte at det forelå en reell kidnappingsfare og at en bortføring ville innebære skade på barnets utvikling. Men faren ble ansett noe mindre vesentlig, da hensynene som gjorde seg gjeldende på den annen siden var like viktig å vurdere. Dessuten var det etter EMDs oppfatning mindre risiko for at klagerens familie skulle oppdage fosterhjemmets identitet, da samværene var begrenset til 4 ganger i året under tilsyn av Fylkesnemnda.

Det er en dom som demonstrerer ulikheten i hvordan de respektive interessene til foreldrene og barnet avveies i norsk rett sammenholdt med EMDs praksis. Dommen fra sistnevnte er sterkt kritisert, blant annet av Baugerud og Stang (2018) hvor de hevder at: «hensynet til gjenforening nærmest overstyrer den konkrete, individuelle vurderingen av hva som er til barnets beste».¹⁸⁵ De presiserte samtidig at norsk rett ikke bygger på en slik tolkning at tilbakeføring alltid er til det beste for barnet. Sandberg rettet også kritikk mot dommen, hvor hun påpekte at det er overraskende at EMD i foreliggende sak fremhever gjenforeningsmålet når det er gått betydelig tid siden omsorgsovertakelsen.¹⁸⁶

Norge ble igjen i år 2019, dømt for manglende ivaretagelse av dette hensynet i avveiningen etter EMK art. 8. Følgelig er dette også et viktig moment, da barnets kulturelle identitet sammenholdt med gjenforeningsmålet talte for kontakt.¹⁸⁷

5.5.7 Barnets relasjon til foreldre – tilknytningsspørsmålet

Et sentralt spørsmål som har vært gjenstand for debatt er samværets omfang når det gjelder graden av barnets tilknytning til foreldrene, utover den biologiske. Selv ved liten tilknytning vil samværene ha «selvstendig verdi», konstaterte Høyesterett i dommen inntatt i HR-2017-2015-A. For å beskytte barnets identitet er dommen kalt for «Jakob», men det er ikke guttens opprinnelige navn. Saken gjaldt spørsmålet om foreldrenes samværsrett med en liten gutt i

¹⁸⁴ Jansen mot Norge (2018) avsnitt 103

¹⁸⁵ Gording og Stang (2018) s. 70

¹⁸⁶ Sandberg (2018) s. 267

¹⁸⁷ Abdi Ibrahim mot Norge (2019) avsnitt 64

langvarig fosterhjemsplasing, herunder om manglende tilknytning mellom foreldrene og barnet skulle vektlegges ved vurderingen av samværs spørsmålet. Vilråene «spesielle og sterke grunner» for samværsnekt gjelder også i saker hvor det er lite tilknytning mellom foreldre og barn.¹⁸⁸ Dommen var enstemmig da samvær en gang i året under tilsyn ble tilkjent. Faktum i saken handlet om en 6 uker gammel guttebarn som ble grovt mishandlet av sine biologiske foreldre.¹⁸⁹ Skadene gutten var påført ble ved mistanke på en rutinemessig kontroll utredet videre på sykehuset. Her ble legene oppmerksom på at Jakob bar preg av minst 19 ribbeinsbrudd. Dommen er sterkt kritisert i juridisk teori, blant annet av Jerkø i en tidsskriftartikkel, hvor han påpeker at Høyesterett foretok en ren juridisk og ikke en menneskelig vurdering av barnets beste da de avgjorde saken.¹⁹⁰ Det ble også fremhevet at dersom skadene «Jakob» ble påført var gjenstand for vurdering i EMD, ville foreldrene uten tvil blitt karakterisert som «particularly unfit», og her forelå det slike «exceptional circumstances» hvor samvær skulle vært utelukket.

Lignende omstendigheter finner vi i dommen Rt. 2004 s. 1046, hvor foreldrene var mistenkt for å ha påført barnet i saken omfattende skader av varig karakter med lammelser og hjerne-skade, som følge av alvorlig vold. Barnet hadde også i denne sammenheng vært lenge under offentlig omsorg. Konklusjonen ble samværsnekt, i motsetning til «Jakob-dommen». Samværene i saken fra 2004 ble betegnet som skadelig for barnet, men ikke for «Jakob». Det var i sistnevnte ikke tilstrekkelige holdepunkter for at noen av de reaksjonene gutten hadde vist i etterkant av samværene skyldtes foreldrene.¹⁹¹ I dommen Rt. 2012 s. 1832, reduserte Høyesterett samværets omfang fra seks ganger i året av 4 timers varighet til 4 årlige samvær med tre timers varighet, forankret i barnets behov for ro i sin nye omsorgssituasjon. Begrunnelsen bygget også på at det ikke var noe spesielt «følelsesmessig tilknytning» mellom moren og barnet, til tross for at samværene fungerte godt for seg.¹⁹² Dommene illustrerer hvilken tilnærming norsk rettspraksis har hatt til svake familiebånd. Svak tilknytning taler ikke for samværsnekt, men det kan samtidig legitimere et svært begrenset samvær. I Jakob dommen presiserte også Høyesterett at manglende tilknytning kan ha betydning for samværets størrelse.¹⁹³

¹⁸⁸ HR-2017-2015-A avsnitt 58

¹⁸⁹ Ibid avsnitt 60

¹⁹⁰ Jerkø (2018) s. 116

¹⁹¹ HR-2017-2015 avsnitt 41

¹⁹² Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 41

¹⁹³ HR-2017-2015-A avsnitt 58 - 59

Tilknytningsspørsmålet har også vært til behandling hos EMD. I motsetning til hvordan kravet om «exceptional circumstances» er tolket i HR-2017-2015-A, er det tilfeller der familiebandene mellom barn og foreldre er så svake at EMD ikke krever ekstraordinære grunner for å bryte bandene ved innskrenkninger i samværsretten. Dette er ofte oversett i norsk rettspraksis og juridisk teori.¹⁹⁴ Nyere norsk rettspraksis ser ut til å ta stilling til spørsmålet, særlig ved legitimering av adopsjon og nylig samværsrestriksjoner. I en dom inntatt i HR-2018-1720-A, som handlet om tvangsadopsjon, uttalte Høyesterett: «(...)Hvor det har vært lite eller ingen kontakt mellom foreldre og barn, vil hensynet til beskyttelse av deres familieliv veie mindre enn hvor det har vært etablert et mer normalt familieliv».¹⁹⁵

Dette er i tråd med EMDs praksis, hvor fravær av sosiale bånd gir mindre vern for beskyttelse av familielivet etter EMK art. 8.¹⁹⁶ Det foreligger heller ingen absolutt plikt for nasjonale myndigheter for å tilrettelegge samvær, hvis barnet og foreldrene fremdeles er fremmede for hverandre.¹⁹⁷

I en nylig kjennelse inntatt i HR-2020-663-S, hvor mor hadde foreldreansvaret alene ble fars manglende kontakt med datteren tillagt vekt i samværsvurderingen. Det fremgår av opplysningene i sakens faktum at faren hadde sist sett datteren da hun var 4 måneder gammel, som i dag er omkring 8 år. Høyesterett var også konsekvent på hvilken betydning manglende tilknytning etter EMDs praksis har for det relevante spørsmålet. Samvær på nåværende tidspunkt ville innebære skadevirkninger for barnet, som hadde et påtrengende behov for ro til å etablere seg i sin nye omsorgsbasis. Dessuten var samværsnekt forankret i at hun var ukjent med farens fortid som tidligere straffedømt for voldtekt og seksuell omgang med to mindreårige jenter. Det ble ansett som verken hensiktsmessig eller forsvarlig å informere henne om slike forhold, inntil hun var eldre nok til å forstå hva dette betyr. Det er verdt å merke at det her var en midlertidig utsettelse av samværene, da egenverdien av å opprettholde kontakt med sitt biologiske opphav ble også tillagt vekt i vurderingen.¹⁹⁸ Derav var Høyesterett enig i tingrettens vurdering, hvor ankenektelsen ble godtatt.

¹⁹⁴ Barnevern og menneskerettighetene, vedlegg 4 til NOU: 2016: 16, Sørensen s. 355.

¹⁹⁵ HR-2018-1720-A avsnitt 62

¹⁹⁶ Mohamed Hasan mot Norge (2018) avsnitt 161

¹⁹⁷ Nuutinen mot Finland (2000) avsnitt 128

¹⁹⁸ HR-2020-663-S avsnitt 172

Sett i perspektiv av forholdsmessighetsprinsippet, er tilknytningen såpass svak at det heller ikke utgjør et dyptinngrepende tiltak å innskrenke samværene for det i realiteten er ingen bånd å bryte. Det igjen tyder på at gjenforeningsmålet nedtones dersom det foreligger svak tilknytning mellom foreldre og barn. Ved svak tilknytning innrømmes statene større skjønnsmargin i parallell med mindre prøvingsintensitet hos EMD, slik domstolen uttalte i en sak om omsorgsovertakelse, P.S.C. og S. mot Storbritannia med henvisning til *Söderbäck mot Sverige*.¹⁹⁹

Når gjenforeningsmålet nedtones vil også begrensninger i samværsretten aksepteres i lettere grad. I andre tilfeller hvor svak tilknytning skyldes på grunn av manglende tiltak fra myndighetene, skal samværene beskytte, verne og utvikle familiebandene. Dersom gjenforeningsmålet er forlatt, vil samværene fremdeles utgjøre egenverdi med mindre disse utsetter barnet for en urimelig belastning.²⁰⁰ Sett i lys av praksis er det sikker rett at etablerte familieband vernes i sterkere grad av EMK art. 8.

5.5.8 Barnets behov for å knytte bånd til fosterfamilien

Hensynet til ro rundt barnet er også forankret i å etablere en trygg og god relasjon til fosterforeldrene. Rettspraksis og forarbeidene fremholder at det vil innskrenke samværene ytterligere.²⁰¹

En slik innrettelse av samvær kan ikke være i tråd med konvensjonspraksis, med mindre det foreligger forhold rundt barnet som taler for det. Begrensninger i samvær med biologiske foreldre, ut fra en målsetting om å knytte tryggere relasjon til fosterforeldrene, vil i ytterste konsekvens forhindre utvikling av barnets relasjon til sine biologiske foreldre. I *Strand Lobben mfl. mot Norge (2019)* uttalte mindretallet i flertallet at en praksis med begrenset samvær, kun ut ifra det formål å bevare kjennskap til barnets biologiske opphav, er i strid med gjenforeningsmålet. Samvær skal sikre at familiebandene mellom barnet og dets biologiske foreldre styrkes. Ved mangel av slike tiltak legger myndighetene opp til at barnet knytter færre bånd til sine biologiske foreldre. Fratakelse av foreldreansvaret er nærmest forutbestemt fordi et barn i langvarig fosterhjemsplassing og med svært lite samvær, vil innlemme sterke bånd til fos-

¹⁹⁹ P.S.C. og S. mot Storbritannia avsnitt 118

²⁰⁰ HR-2020-662-S avsnitt 135

²⁰¹ Rt. 2012 s. 1832 avsnitt 43, Rt. 1998 s. 287

terforeldrene. Ved en senere avveining mellom barnets og foreldrenes interesser vil mest sannsynlig føre til at barnet blir tvangsadoptert.²⁰²

5.5.9 Fosterforeldrenes meninger

I Rt. 1998 s. 787 uttalte førstvoterende at ved fastsettelse av samværets omfang, bør det legges vekt på hva fosterforeldrene mener.²⁰³ I en rekke avgjørelser i rettspraksis har fosterforeldrenes oppfatning blitt tillagt stor vekt. Deres posisjon som barnets nye omsorgspersoner tilsier at de som regel vet hva som kan være til barnets beste. De har innsyn i dets hverdag og er nærmest til å vurdere hvilke belastninger samværene påfører barnet. Det må i så fall tas forbehold om at fosterforeldrene kan være emosjonelt preget av den situasjonen barnet befinner seg i. Det er naturlig at de også knytter emosjonelle bånd til det. I slike situasjoner kan fosterforeldrene ha en mindre objektiv tilnærming til barnets situasjon.²⁰⁴ Deres synspunkter kan dermed bære preg av egne behov fremfor barnets.

I de norske domfellelsene har også nasjonale myndigheter blitt kritisert for å legge ensidig vekt på fosterforeldrenes meninger. Ved slike tilfeller krever EMD at sakkyndige også tar stilling til sakens faktum. En skjev eller altfor avgjørende vektlegging av fosterforeldrenes mening om samværets omfang, vil bygge på et tynt beslutningsgrunnlag hvilke ikke er i tråd med konvensjonspraksis. Det foreligger et skjerpet krav til begrunnelsen når man står overfor avgjørelser som bryter familiebåndene fullstendig.²⁰⁵

²⁰² Strand Lobben mfl. mot Norge avsnitt 7

²⁰³ Rt. 1998 s. 787 s. 793

²⁰⁴ Ofstad og Skar (2015) s. 186

²⁰⁵ HR-2020-661-S avsnitt 65

6 En kommentar til hvordan Høyesterett i storkammer innretter seg kritikken fra EMD

6.1 Innledning

Herunder skal det tas utgangspunkt i dommen inntatt i HR-2020-662-S som gjaldt anke i sak om omsorgsovertakelse og fastsettelse av samvær. Anken gjaldt bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen, hvor Høyesterett kan prøve alle sider av saken i medhold av tvl. § 36-5. Vilkårene for opprettholdelse av omsorgsovertakelse ble på domstidspunktet ansett oppfylt. Dermed var spørsmålet hvilke minimumssamvær Høyesterett skulle fastsette.²⁰⁶

6.1.1 HR-2020-662-S

Det klare utgangspunktet etter norsk rett er også å oppnå gjenforening, og dette må gjenspeiles uomtvistelig ved samværsfastsettelsen, slår Høyesterett fast. Tidligere har praksis med langvarige plasseringer ikke hatt samme målsetting. Dette avfeies nå av Høyesterett.²⁰⁷ Samvær skal fastsettes slik at det ivaretar formålet best mulig. Det presiseres videre i domspremisene at utgangspunktet om midlertidighet har også blitt trukket frem i tidligere norske rettsavgjørelser. En gjennomgang viser at det ikke alltid har vært tilfelle. Det er blitt fremhevet at plasseringens formål må vurderes konkret, uten noe formodning om midlertidighet.²⁰⁸

Det vil på den annen side foreligge en gjensidig forbindelse mellom samvær og gjenforeningsmålet. Så lenge sistnevnte er intensjonen, vil det tale for hyppigere samvær og en kontinuerlig vurdering av omfanget i oppfølgingen.²⁰⁹ I tilfeller hvor gjenforening oppgis, vil samvær på det grunnlag begrenses sterkt eller bortfalle. Tidligere har svært begrenset samvær blitt forankret i barnets behov for å sikre kjennskap til sitt biologiske opphav. Slik jeg forstår nyere rettspraksis indikerer det et nytt rettslig grunnlag. Gjenforening skal kun oppgis hvor det foreligger «spesielle og sterke grunner», og en målsetting om å sikre barnets

²⁰⁶ HR-2020-662-S avsnitt 117

²⁰⁷ *ibid* avsnitt 125

²⁰⁸ Sørensen (2020) s. 109

²⁰⁹ *ibid* avsnitt 127

kjennskap til sine foreldre skal bare skje der gjenforeningsmålet er forlatt.²¹⁰ Det er viktig å fastslå at det på nåværende tidspunkt er vanskelig å tolke detaljinnholdet i disse endringene. Det som derimot er relevant å få frem er at Høyesterett viser stor vilje til å endre praksis slik at kritikken får effektivt gjennomslag.

Terskelen for samværsrestriksjoner er etter mitt skjønn ikke hevet. Det er derimot forhold hos det enkelte barnet, og hvilken belastning det er i stand til å tåle som vil være av betydning. Men også alvorlige forhold hos foreldre kan tale for begrensninger. For å unngå at forholdet mellom barnet og dets foreldre blir skadelidende, blir samværsrestriksjoner i en innledende fase forankret i et langtidsperspektiv. Slik sett står inngrepsstyrken i forhold til inngrepsbehovet, hvor også foreldrenes interesser balanseres og ivaretas på en rimelig måte, uten at barnet blir oversett. Samvær skal gjennomføres slik at familiebandene forsterkes, dermed er kvaliteten i interaksjonen også viktig for det intensiverer en senere gjenforening. Høyesterett understreker at barnevernet har anledning til å øke samværet, dersom det er forsvarlig, og at en slik vurdering må skje fortløpende. Det sikrer også formålet på en troverdig måte. En økt bevissthet rundt oppfølgingsplikten vil øke sannsynligheten for forbedringer i foreldrenes omsorgsevne, gitt at disse vurderes på et oppdatert og tilstrekkelig grunnlag. Gjeldende praksis viser at barneverntjenesten ikke iverksetter hjelpetiltak hvor plasseringen anses å være langvarig. Dette er i strid med statens positive plikt. I denne sammenheng er tiltak svært viktig, hvilke også setter krav til barnevernets oppfølgingsplikt.

Til forskjell fra eldre rettspraksis forlates ikke gjenforeningsmålet for tidlig i avgjørelsen. Det styrker presumpsjonen om at barnet har best av å bli gjenforent med sine biologiske foreldre, men med forbehold om at det ikke alltid er tilfelle. Alt i alt må endringene ikke innebære at det er barnet som blir skadelidende, og Høyesterett slår fast at barnets beste er overordnet.²¹¹ Retten presiserer videre at foreldrene ikke har krav på et ubegrenset samvær, for hensynet til barnet tilsier at det ikke skal utsettes for «urimelig belastning». Terskelen for dets tålegrense settes i sammenheng med barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgssituasjonen, også når det gjelder foreldrenes manglende samværskompetanse.²¹² Det biologiske prinsipp i barnets beste vurdering kan tale for at det gagnar barnet å holde ut med en viss belastning,

²¹⁰ ibid 128

²¹¹ ibid avsnitt 49

²¹² ibid avsnitt 129

dersom familiebandene beskyttes.²¹³ Spørsmålet besvares ikke direkte, men Høyesterett gjør gjeldende at det skal gis så mye samvær som mulig uten å tilsidesette barnet. Normen i urimelighetsvurderingen vil derfor være avhengig av de konkrete omstendighetene i saken. En viktig presisering er at det verken kan stilles et krav om en fastsatt målestokk eller et minstenivå når det gjelder omfanget.²¹⁴ Hva angår tilsyn krever EMD som vilkår at det kun skal gjennomføres dersom det foreligger «special grounds», da disse forstyrrer samværene.²¹⁵ Høyesterett anser barnets reaksjoner og foreldrenes manglende samværskompetanse i tråd med slike «spesielle grunner», men legger samtidig til rette for at fostermor ikke skal være tilstede.

6.1.2 Den konkrete vurderingen

I foreliggende dom økte en enstemmig Høyesterett i storkammer samværets omfang fra 4 til 8 ganger i året, av to timers varighet under tilsyn. Da tilbakeføring ble ansett som uaktuell på domstidspunktet, var samværets størrelse også forankret i en senere gjenforening. Dette var i tråd med den sakkyndige vurderingen, da hyppigere samvær ville føre til belastning på barnet. Momenter som ble trukket frem igjen var dets sårbarhet, behov for ro og negative reaksjoner i møte med foreldrene. Det er et større antall samvær som fastsettes, sammenlignet med tidligere rettspraksis, da det foreligger forhold hos barnet som samtidig taler for mindre samvær. Samværvurderingen var også begrunnet i at relasjonen til foreldrene måtte bygges over tid, slik at også hensynet til sistnevnte talte for mindre kontakt i startfasen. Høyesterett er tydelig opptatt av foreldrene i sin rettslige argumentasjon, til forskjell fra hva som fremkommer av begrunnelsesgrunnlaget i eldre rettspraksis. Det viser at retten er konsekvent på at det skal foretas en balansert avveining av de kryssende hensyn.

6.1.3 Oppsummering

Høyesteretts grunnsyn i storkammeravgjørelsene fastslår en utvikling i tråd med EMDs praksis.²¹⁶ Deres gjennomgang av de materielle og prosessuelle reglene som fremgår av barnevernloven kapittel 4 tilsier at det ikke er behov for lovendringer. Ettersom storkammeravgjørelsene er enstemmige, vil de ha sterk prejudikatsvirkning for etterfølgende rettspraksis. Før

²¹³ Sandberg (2020) s. 8

²¹⁴ *ibid* avsnitt 130

²¹⁵ K.O. og V.M. mot Norge avsnitt 69

²¹⁶ HR-2020-661-S avsnitt 171

disse ble avsagt var norsk barnevernspraksis allerede i tilsvarende endringsprosess.²¹⁷ Videre blir det interessant å se hvilke realitetsendringer disse innebærer, også med tanke på terskelen for tilbakeføring som følger av bvl. § 4-21.

7 Avsluttende refleksjoner

I fremstillingen er det foretatt en vurdering av kritikken rettet mot norsk samværspraksis med tanke på samværets omfang og formål, sett i lys av EMD og hvor realitetsforskjellene foreligger. Det er også foretatt en vurdering av hvilke hensyn som er sentrale i denne sammenheng. Etter en gjennomgang kan man sitte igjen med et inntrykk av at det endelige målet om å gjenforene familien kan gå på bekostning av barnet. Menneskerettsdomstolen har også fremhevet gjenforening i saker hvor foreldrene har utsatt barna for fysisk og psykisk mishandling. På den annen side kan man få et inntrykk av at norske myndigheter ikke ivaretar oppfølgingsplikten og foreldrenes rett til familieliv i tilstrekkelig grad. Verken BK og de fleste nasjoners konstitusjon og lovgivning åpner for å tilside sette barnets beste, også når det gjelder gjenforeningsmålet. Forskjellene synliggjøres idet EMK verner enhver rett til familieliv, hvorav BK kun fremmer og vokter barnet som et selvstendig rettssubjekt. Det er reelt sett en medvirkende årsak til at barnevernet fra ulike nasjoner som regel overtrer EMK art. 8. Mindretallet i Strand Lobben mfl. mot Norge (2019) presiserte med det for øye at skjønnsmarginen må beskyttes, særlig ved avveiningen av motstridende hensyn, verdier og interesser. Det var derfor problematisk etter mindretallets syn, at flertallet krenket skjønnsmarginen og uttalte seg om forhold som nasjonale myndigheter var nærmest til å vurdere.²¹⁸

Den nasjonale stat har også en positiv forpliktelse overfor et sårbart barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Hvor stor belastning et barn igjen må tåle som følge av en målsetting om gjenforening, kommer heller ikke forbi uten at det reiser flere etiske spørsmål.

Et annet interessant perspektiv som vekker oppmerksomhet når det gjelder avveiningen av det biologiske prinsipp i barnets beste vurderinger, er at kritikken særlig kommer fra Øst-europeiske land og andre med konservative tradisjoner. I den første kammer-avgjørelsen i Strand Lobben med flere mot Norge (2017) bestod flertallet fra land som Frankrike, Norge,

²¹⁷ LA-2019-100478

²¹⁸ Strand Lobben mfl. Mot Norge (2019) mindretallets votum avsnitt 15

Østerrike og Tyskland, mens mindretallet som konkluderte med konvensjonsbrudd var fra en markant katolsk nasjon som Irland, muslimske Aserbajdsjan og til dels ortodokse Bulgaria.²¹⁹ Variasjoner i kultur, religion og samfunn kan muligens ha en viss innflytelse på hva som er forsvarlige kår for barn å vokse i, og hvilke krav man stiller til familien som institusjon. Forskjellene vil særlig gjøre seg gjeldende i verdiprioriteringer man blir presentert for her, som kan tale for at EMD også i slike tilfeller, må vurdere å tilkjenne nasjonale myndigheter et større slingringsmonn i sine avgjørelser. Dette også for å unngå en utvikling hvor EMD opptrer som fjerde instans.

Lovgiver bør også vurdere lovendringer med hensyn til utgangspunktet da rettskildene trekker i retning av ambivalens, og barnets beskyttelsesvern som ikke kan fravikes.

Etter de norske storkammeravgjørelsene sitter jeg med den oppfatning at vi fremdeles ivaretar barnets beste, samtidig som vi ikke overser foreldrenes betydning i dets liv.

²¹⁹ Korlsrud (2019)

Litteraturliste

Juridisk litteratur/teori

- Eckhoff (2001) Torstein Eckhoff. *Rettskildelære*, 5. utg., ved Jan E. Helgesen, Oslo: Universitetsforl., 2001
- Lindboe (2012) Knut Lindboe. *Barnevernrett*, 6. utg., Oslo: Universitetsforl., 2012
- Ofstad og Skar (2015) Kari Ofstad og Randi Skar. *Barnevernloven med kommentarer*, 6. utg., Oslo: Gyldendal juridisk. 2015.
- Bendiksen og Haugli (2018) Lena R.L. Bendiksen og Trude Haugli. *Sentrale emner i barneretten*, 3. utg., Oslo: Universitetsforl., 2018.
- Bunkholdt (1990) Vigdis Bunkholdt. *Barnevernpsykologi*. Oslo: Tano Aschehoug, 1990
- From (2020) Käte From. *Vår sårbare hjerne. Omsorgssvikt i et nevropedagogisk perspektiv*, 1. utg. Gyldendal Norsk Forlag, 2020.
- Kvalø og Köhler (2016) Kirsten Kolstad kvalø, Julia Köhler-Olsen. *Barnerett i et nøtteskall*, 1.utg., Oslo: Gyldendal juridisk. 2016.
- Høstmælingen (2012) Njål Høstmælingen. *Internasjonale menneskerettigheter*, 2. utg., Oslo: Universitetsforl., (2012)
- Jerkø, Markus «Skal ikke «barnets beste» leses bokstavelig?» Lov og rett, nr. 2 (2018), s. 112–127 Hentet fra juridika.no.
- Sørensen, Christian Børge «Langvarige fosterhjems plasseringer og forholdsmessighetskravet i EMK. art 8» Lov og rett, nr. 2 (2020), s. 103–122. Hentet fra juridika.no

- Stang, Elisabeth Gording og Baugerud, Gunn-Astrid «Samvær etter omsorgsovertakelse», OsloMet Rapport 2018 nr. 10
- Sandberg, Kirsten «Ulogisk av EMD», Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, nr. 4 (2018) Hentet fra juridika.no.
- Bårdsen, Arnfinn «Høyesterett og dynamisk tolkning av EMK», Ryssdal-seminaret (2017), <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/dokumenter/taler-og-artikler/ryssdal-seminaret-2017.pdf> Hentet 03.02.2020.
- Riiber, Trine «Samvær etter barnevernloven § 4-19», Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, nr. 2-3 (2018) Hentet fra juridika.no.
- Harald Søvig, Karl «Nyere avgjørelser fra EMD om statens ansvar i barnefordelingssaker», Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, nr. 3 (2008) Hentet fra Idunn.no
- Haugli, Trude «Kommentar til Høyesteretts kjennelse om hensynet til barnets beste og barns rett til å bli hørt.» I juridika.no 2020.
- Sandberg, Kirsten «Kommentar til Høyesteretts storkammeravgjørelser om barnevern etter EMDs dommer mot Norge.» I juridika.no 2020.
- Olsen, Julia Köhler «EMD: Strand Lobben med flere mot Norge», Tidsskrift for velferdsforskning, Kommentarartikkel, nr. 4 (2019) s. 341-346. Hentet fra Idunn.no

Lovgivning

1814

Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814

1915	Lov 13. august 1915 om domstolene
1967	Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker
1981	Lov 08. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre
1992	Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester
1999	Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett
2005	Lov 17. juli 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

Forarbeider og offentlige dokumenter

NOU: 1985: 18	Lov om sosiale tjenester mv.
Ot.prp.nr.44 (1991-1992)	Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)
Ot.prp. nr. 3 (1998-1999)	Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
Ot.prp.nr. 76 (2005-2006)	Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv.
Ot.prp.nr. 69 (2008-2009)	Om lov om endringer i barnevernloven
Dok. nr. 16 (2011-2012)	Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven. Hentet stortinget.no
NOU: 2012: 5	Bedre beskyttelse av barns utvikling, ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet

NOU: 2016: 16	Ny barnevernslov, sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse
Prop. 169 L (2016-2017)	Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)
Innst. 151 L (2017-2018)	Innstilling fra kulturkomiteen om endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)
Høringsnotat av. 4. april utgitt av Barne – og likestillingsdepartementet (2019)	Høringsnotat – Ny barnevernlov utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet 4. april 2019

Internasjonale konvensjoner

EMK	Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Roma 4. november 1950.
Barnekonvensjonen (BK)	FNs konvensjon om barnets rettigheter, 20. november 1989
Wien-konvensjonen	Wienkonvensjonen om traktatretten, 23. mai 1969
Europarådets rammekonvensjon	Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, 01. februar 1995
FNs konvensjon om ØSK	Den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
FNs konvensjon om SP	FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966
Generell kommentar nr. 14 (2013)	General comment NO. 14 (2013) on the rights of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art. 3, para.I). (CRC/C/GC/14)

Rettspraksis

Rt. 1996 s. 1864

Rt. 1998 s. 787

Rt. 2000 s. 996 (Bøhler-dommen)

Rt. 2001 s. 14

Rt. 2002 s. 908

Rt. 2004 s. 1046

Rt. 2004 s. 811

Rt. 2007 s. 1137

Rt. 2007 s. 1157

Rt. 2009 s. 93

Rt. 2009 s. 1261

Rt. 2012 s. 1985

Rt. 2012 s. 1832

Rt. 2014 s. 976

Rt. 2015 s. 1388

Rt. 2015 s. 93 (Maria-dommen)

Rt. 2015 s. 110

HR-2015-1452-U

HR-2015-206-A

HR-2016-2314-A

HR-2017-2015-A (Jakob-dommen)

HR-2018-1720-A

HR-2019-788-U

HR-2019-1272-A

HR-2019-2301-A

HR-2020-661-S

HR-2020-662-S

HR-2020-663-S

LB-2014-173958

LA-2019-100478

LF-2019-054220

TNNNN-2011-207059 (Strand Lobben)

TOSLO-2014-188819

LA-2014-205019 (A.S. mot Norge)

Dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstolen

Case of Rieme v. Sweden, Application no 12366/86, 22. april 1992

Case of Olsson v. Sweden Application no 13441/87, 27. november 1992

Case of Söderbäck v. Sweden, Application no 24484/94, 28. oktober 1998

Case of Nuutinen v. Finland, Application no 32842/96, 27. juni 2000

Case of Elsholz v. Germany, Application no 25735194, 13. juli 2000

Case of Bensaid v. The United Kingdom, Application no 44599/98, 06. februar 2001

Case of P., c. and S. v. The United Kingdom, Application no. 56547/00, 16. juli 2002

Case of Süß v. Germany, Application no 40324/98, 10. november 2005

Case of C v. Finland, Application no. 18249/02, 9. mai 2006

Case of Skugor v. Germany, Application no. 76680/01, 10. mai 2007

Case of Dolhamre v. Sweden, Application no. 67/04, 08. juni 2010

Case of R. and H. v. The United Kingdom, Application no 35348/06, 31. mai 2011

Case of Levin v. Sweden, Application no 35141/06

Case of Strand Lobben and others v. Norway, Application no. 3728313, 30. november 2017

Case of Mohamed Hasan v. Norway, Application no 27496/15, 26. april 2018

Case of S.J.P. and E.S. v. Sweden, Application no 8610/11, 28. august 2018

Case of Jansen v. Norway, Application no. 2822/16, 06. september 2018

Case of Strand Lobben and others v. Norway, Application no. 37283/13, 10. september 2019

Case of A.S. and V.M. v. Norway, Application no.60371/15, 17. desember 2019

Case of K.O. and V.M. v. Norway Application no 60371/15, 17. desember 2019

Case of Abdi Ibrahim v. Norway, Application no 15379/16, 17. desember 2019

Case of Pedersen and others v. Norway, Application no 39710, 10. mars 2020

Nettsider

Korlsrud, Kjetil «EMD dumper 16 saker på Norge samtidig» Rett24 10. juli 2019
«<https://rett24.no/articles/emd-dumper-16-saker-pa-norge-samtidig>» [sitert 29.04.2020]

Barnevern og menneskerettighetene, utredning til Barnevernslovutvalget, 23. desember 2015
rev. 20 juni 2016, Vedlegg 4 NOU 2016: 16, Sørensen, Christian Børge
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/?q=Barnevernsloven&ch=26> Hentet 19.20.2020.

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Høringsuttalelse om forslag til ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse. 30.01.2017
<http://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2016-16-ny-barnevernslov2/id2519335/Download/?vedleggId=947c2e2e-c278-4e32-b01c-e5c5981be974>
Hentet 19.02.2020.